

Storkommunernes årti

Af Lars Thorsen

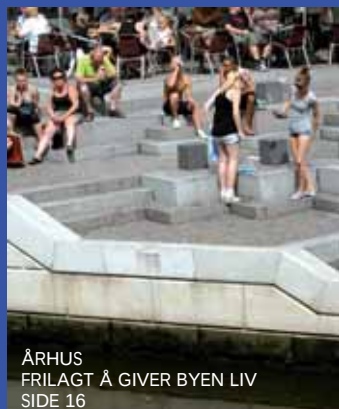
Med kommunal-reformen har de kommunale parkforvaltninger fået nye vilkår og nye udfordringer. Efter et par år er man klar til 10'erne.

SVENDBORG
BYUDVIKLING UD I LANDSKABET
SIDE 4

BALLERUP
GRØNNE PLANER I FORSTADEN
SIDE 8

FANØ
STRAND, SAND OG NATURPLEJE
SIDE 12

ÅRHUS
FRILAGT Å GIVER BYEN LIV
SIDE 16

FREDERIKSBERG
TÆT BY FYLDT MED TRÆER
SIDE 20

BILLUND
HEDEN ER BYENS CLOU
SIDE 24

DRAGØR
KLIMAPLAN I LAVLANDET
SIDE 28

KOLDING
BEVAR HERRNHUTBYEN
SIDE 32

AALBORG
EN NY TIDS INDUSTRIHAVN
SIDE 36

LOLLAND
TUNNELSYN I UDKANTSDANMARK
SIDE 40

Med ti artikler og en opsamling har Grønt Miljø fra marts 2010 til februar 2011 taget en kommunale temperatur. Artiklerne bringes her samlet med enkelte redaktionelle justeringer - og med opsamlingen først.

Grønt Miljø, april 2011

Et endeligt farvel til den gamle vejmand

Kommunalreformen i 2007 smækkede landets 271 kommuner sammen til kun 98. Det medførte en del forvirring. Hem skulle ordne hvad, hvilke materialegårde skulle lukke, hvem skulle fyres og hvilke plejeplaner skulle bruges?

Grønt Miljø drog i 2010 ud for at tage temperaturen på den nye kommunale virkelighed hvor begyndervanskelighederne måtte være nogenlunde overstået. Nu er vores tour-de-kommune overstået. Og hvad viste den? Kort sagt er det de tre små ord: konkurrence, klima og krise der styrer kommunerne.

Ny selvbevidsthed

Hver tredje kommune (33) var stor nok til at undgå en sammenlægning, men reformen fik alligevel betydning for dem. Ikke kun fordi de fik nye opgaver med f.eks. naturpleje og sundhedsforebyggelse. Også fordi de var blevet omgivet af lutter storkommuner som fluks i gang med at spørge: Hvad kan netop vores kommune tilbyde? Hvad gør os unik?

Enhver kommune er derfor nu omgivet af større, mere målrettede konkurrenter som kæmper for at lokke virksomheder og ressourcestærke borgere over på deres side af kommunegrænsen. Man skal kunne imponere, og det gør man ikke med en ny badmintonhal. Derfor er store profilerende prestigeprojekter blevet dagens orden.

Aalborg fornyr hele havnefronten og smækker et musikhus oveni, Århus åbner åen ned til havnen og et spritnyt multimediehus, Svendborg bygger en helt ny landskabsbydel, Billund forbinder hede-landskabet til byerne, og Kolding vil på UNESCO's verdenskulturarvsliste med Herrnhut-byen Christiansfeld. Der spares ikke på noget når det gælder om at lokke skattekroner til.

Skår i driften

Men når man bruger millioner på at være noget særligt, er

Konkurrence, klima og krise. Tre små ord der præger de grønne forvaltninger i landets nye storkommuner

der færre penge til alt det almindelige. Det har de måtte sande på landets materialegårde. Der er blevet fyret folk, og krisen har ofte medført at der er blevet skåret ned på driftsbudgetterne, eller også er der blevet føjet nye opgaver til en i forvejen lang liste.

Men sikkerhedsskoen skal jo passe på en eller anden måde, så der bliver hugget en hæl og klippet en tå. Nogen vælger at klippe græsset lidt sjældnere, plejekrævende arter fravælges, bladene fejes ikke så ofte sammen, og vejene bliver lapet lidt mere før der kommer helt ny asfalt på. Der er flere stemmer i at give en million til skolebørn end til hække. Derfor har et stille forfald sneget sig ind i storkommunernes hjørner under krisen.

Det samme har konkurrencen. Krise betyder behov for effektivisering, så flere og flere af de nye kommuner er begyndt at sende dele af grønne og grå driftsopgaver i udbud.

Som i Ballerup hvor vej- og parkafdelingen for første gang skulle prøve at vinde licitationen på en opgave som de altid havde klaret selv, driften af udearealerne på ti skoler. Her gav kommunens folk det 13. dårligste bud ud af 14. Av-av. Men de kom efter det. I dag har de vundet fem skoler tilbage, så kommunens vej- og parkfolk kan altså godt konkurrere. De skal bare have skruet de økonomisk rationelle briller rigtigt på.

Men det kan også skabe problemer når man vil drive vej- og parkafdelingen som en virksomhed og ikke som en familie med ansvar for haven. Som Mads Holmgaard, leder af Svendborg Kommunes entreprenøraftdeling, fortalte i seriens første artikel: „Borgere (...) savner den gamle vejmand. Ham der kom forbi i lokalom-

rådet og løste lidt opgaver hist og pist, skruede et skilt på og satte en affaldssæk op og beskar et træ, men han har ringe kår i en verden hvor vi skal enhedsprissætte alt og fokusere og effektivisere.“

Naturen er alfa og omega

Naturen er den store med- og modspiller. Den er dyr at holde, men også det som gør kommunen værd at leve i. Det er endda sivet ind hos politikere at natur og grønne områder giver herlighedsværdi der øger ejendommenes værdi og både lokker tilflyttere til og gør eksisterende borgere glade og sunde - og dermed billigere. Derfor bugner kommunernes langsigtede planer også med tiltag der skal lette borgernes adgang til grønne områder og samtidig beskytte eksisterende natur.

Men naturen er ikke kun noget som skal klippes eller nydes af aktive borgere. Klimaforandringerne er blevet en del af den kommunale bevidsthed, og overalt arbejdes der på at tilpasse sig fremtidens varmere klima med voldsommere regn og længere tørkeperioder. Det betyder at der bliver oprettet 'ny' natur som aldrig før i byerne, for træer køler i hede, begrænser vind og støv, og grønne områder lader regnvandet blive til grundvand frem for kloakvand. Naturen er ikke længere pynt på grå anlæg, og bæredygtighed er ikke længere kun for hippier. I dag bliver naturen anvendt som en metode til at redde os ... fra naturen.

Især vandet truer med oversvømmelser fra havet, oversvømmelser fra himlen og oversvømmelser fra undergrunden. Visse steder er tiltagene derfor livsvigtige for kommunerne, såsom digerne på Fanø hvor de seks højeste

oversvømmelser siden 1850'erne har fundet sted inden for de sidste 20 år.

er er også grøfterne og digerne i Dragør som er en del af det kulturhistoriske landskab og bliver flettet ind i den omliggende natur, men først og fremmest bliver renoveret fordi Dragør ville drukne under en stormflod hvis FN's klimaprognoaser passer.

Naturen påvirker kommunerne forskelligt. På Frederiksberg hvor tilflytterne står i kø, er kysterne langt væk. Her har de udarbejdet en bemærkelsesværdig vision: 'Alle skal kunne se et træ fra sit hjem'. Den er et udtryk for de to største tendenser i landets kommuner - bestræbelsen på at udvikle ens styrker og den aktive indsats for at trække naturen og borgerne tættere på hinanden. „Hvis alle virksomheder bare fik denne underfundige genialitet ind over sig, ville Danmarks fremtid se lysere ud,“ som to erhvervsforskere sagde om denne vision. Men selv på Frederiksberg er der blevet skruet ned for det almindelige vedligehold.

Prof med færre penge

Storkommunerne har alt i alt hævet ambitionsniveauet for nyanlæg og by- og landskabsinitiativer. Samtidig er der sket en betydelig professionalisering af vej- og parkafdelingerne, men det er også en udpræget tendens at plejeniveauet er sænket eller forsøgt fastholdt, mens udgifter og opgavemængde er vokset.

I samme periode har naturen og klimaet vokset sig større og vigtigere i den kommunale bevidsthed. Det er både en glædelig og nødvendig udvikling. Og heldigvis kan det hele jo kombineres. Eksempelvis når restarealer får lov til at gro til i urter og naturgræs frem for at blive klippet 10-20 gange årligt. Det sparer penge, giver mere bynær natur og øger biodiversiteten. Og kan måske lokke en god skatteborger eller to væk fra den triste nabokommune. □

I 1999 flåede decemberstormen Fanøs huse og skove fra hinanden. Næsten alle fyrretræerne væltede. Først i dag er plantagerne ved at ligne skov igen. Her står et par af de gamle fyr dog stadig.
Foto: Lars Thorsen.

Svendborg vokser én vej, ganske planlagt, ganske langsomt

Svendborg Kommune ligger i bunden af Fyn, men det gør ambitionsniveauet ikke. En ny motorvej, en ny bydel og en ny, langsom og nydende tilgang til livskvalitet er på vej til byen

I 2007 blev landets 271 kommuner lagt sammen til 98. I de følgende år er gamle arbejdsgange, fremtidsplaner og arbejdskulturer blevet forandret, og både planlæggere og grønne fagfolk har måttet hanke op i deres engagement og overblik for at føre de nye storkommuner videre.

I disse dage er de endelige kommuneplaner for de næste mange år på trapperne, og de sammenlagte kommuners forskellige visioner er blevet til ét fælles fodslag. Forhåbentlig. For hvad går de egentlig og tumler med derude her i 2010? Det vil Grønt Miljø over de næste ti numre forsøge at finde ud af.

Vi starter i det sydfynske øhavs hovedstad - Svendborg. I 2007 indlemmede Svendborg Kommune naboerne Gudme og Egebjerg og skabte en ny storkommune på 417 km² med lige under 60.000 indbyggere. Nede i maskinrummet i kommunens grønne afdelinger bliver der dog stadig talt om 'Gammel Egebjerg' og 'Gam-

mel Gudme Kommune', for gamle vaner og gamle grænser kan være svære at udviske på et par år.

Visse forandringer trådte dog i kraft med det samme. De gamle materialegårde til vej- og parkafdelingerne i Egebjerg og Gudme er ikke i brug længere, den ene er solgt, og den anden er til salg.

Samtidig er Egebjergs tidligere rådhus forvandlet til Svendborg Kommunes miljø- og teknikafdeling hvor antallet af chefer blev halveret fra 8 til 4 efter sammenlægningen. Det er netop udsigten til den slags besparelser og øget effektivitet der fik politikerne til at vedtage kommunalreformen i sin tid. Spørgsmålet er så hvad det har betydet for den grønne forvaltning.

Den gamle vejmand er væk

I dag har Svendborg Kommune 60 personer ansat til at tage sig af de grønne områder, hvoraf omkring 50 er ude i marken. Det oplyser Mads Holmgaard, leder af kommu-

nens entreprenøraftdeling der tager sig af den grønne drift i kommunen.

"Når jeg kigger på hvor mange der var ansat, da vi havde tre selvstændige kommuner, er det tydeligt at der er sket en betragtelig reduktion i antallet af mænd. Før havde de tre kommuner 90-100 mand til at klare driften. Det er ikke fuldt afdækket endnu, men der er sikkert også tale om en reduktion af serviceniveauet," siger Mads Holmgaard og fortsætter om hvad en større kommune betyder for yderområderne:

"Der er jo ingen tvivl om at det er en udfordring at lade være med at fokusere hele sin energi mod Svendborg by som er langt det største område i kommunen. Derfor har politikere og borgere ytret at de savner 'den gamle vejmand'. Ham der kom forbi i lokalområdet og løste lidt opgaver hist og pist, skruede et skilt på og satte en affaldssæk op og beskar et træ, men han har ringe kår i en verden hvor vi skal en-

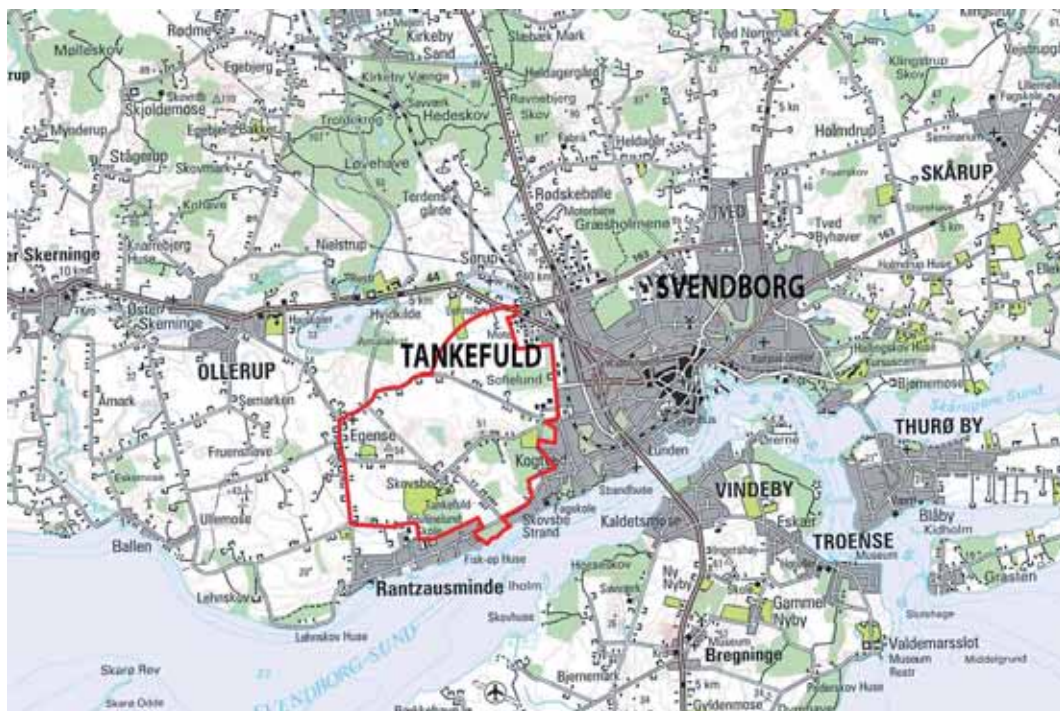
hedsprissætte alt og fokusere og effektivisere."

Politikernes tidshorisont

Når talen falder på kommunal service, er det naturligt at bringe licitationer på banen. I denne tid med de nye organisationer, nye mål og nye planer overvejer mange kommuner helt eller delvist at lade private leverandører stå for den grønne drift, men i Svendborg bliver de stadig klaret af kommunens egne folk.

Sådan så det dog ikke ud i efteråret sidste år. Da besluttede politikerne at konkurrenceudsætte forvaltningerne i håbet om at spare 10 millioner kroner, men i år blev budgettet ændret, og kommunen skulle alligevel ikke konkurrere. I kommunens bestillerfunktioner havde de ellers sat turbo på for at lave ydelsesbeskrivelser og afklaret behovene.

"Men sådan er vilkårene jo i kommunerne. Ofte er det politiske sigte ikke særligt langt og kan skifte fra dag til dag," forklarer Mads Holmgaard der

Den planlagte bydel Tankefuld skal rumme 3000 boliger, når den står helt færdig om 30 år. Til sammenligning bor der i dag omkring 28.000 indbyggere i Svendborg by. Det opsigtsvækkende ved Tankefuld er at det skal være en såkaldt 'landskabsbydel'. Den skal ligge midt i naturen og bestå af spredte bebyggelser. Navnet Tankefuld stammer fra den 300 år gamle skov Tankefuld der kommer til at afgrænse byen mod syd. Skoven ligger lige ned til sundet hvor den nye strandpark i Tankefuld også kommer til at ligge.

Svendborg ligger smukt ved Svendborgsund. Tåsinge ligger til venstre (mod syd). Byudviklingsområdet Tankefuld ligger i det åbne land i baggrunden.

dog er overbevist om at også Svendborg Kommune vil udlancere i fremtiden.

Rummelig eller effektiv

Han føler sig til gengæld ikke overbevist om at det er hensigtsmæssigt at det offentlige konkurrerer på lige vilkår med det private på det grønne område.

"Tidligere har vej- og parkafdelingerne jo også haft aktiveringsprojekter og en del ansatte på skånejob og fleksjob. Men nu afviser vi faktisk sådanne aktiveringsprojekter fordi det harmonerer dårligt med kravene om at man vil kunne måle sig med private leverandører og effektivisere. Når man har en afdeling som skal konkurrere på samme vilkår som de private, kan man

ikke have samme rummelighed," fortæller Mads Holmgaard. Han understreger også at de kommunale entreprenører har andre rammevilkår at arbejde under. De må ikke generere overskud, må som udgangspunkt kun løse opgaver for de andre forvaltninger og har en medarbejderstab med lange opsigelsesvarsler.

Derfor har han skrevet et 'udfordringsbrev' til sine foresatte med spørgsmålet: Hvad vil man egentlig med kommunens entreprenøraftdeling? Måltallet effektivitet eller skal der være plads til rummelighed? For man kan ikke få begge dele.

Danmarks første Cittaslow

De færreste kommuner har dog et større incitament til at

skruer ned for tempoet og op for rummeligheden end Svendborg. Kommunen er nemlig blevet Nordens første såkaldte "'Cittaslow'-kommune. Cittaslow er et internationalt netværk af byer/kommuner med op til 50.000 indbyggere. Kommunerne arbejder for at fremme stedets identitet og optimere livskvalitet for borgere og besøgende. Cittaslow-bevægelsen sigter mod at bevare og udvikle provinsbyen med en særlig opmærksomhed på dens historiske, kulturelle og sociale kvaliteter.

"Det handler om at vi ønsker langsom by, en eftertænksom by. Det skal være det modsatte af fast food hvor det drejer sig om store mængder hurtigt. Det handler i stedet

om livskvalitet, bæredygtighed, eftertænksomhed, nærvær, samvær og fordybelse i sin måde at være by på," forklarer arkitekt og byplanlægger i Svendborg Kommune Poul Hjere Mathiesen.

Man kan ansøge om at blive Cittaslow-kommune, men det kræver at man vil sikre livskvalitet og kvalitet i by og omgivelser inden for 6 hovedområder hvortil der er knyttet i alt 52 konkrete kriterier - f.eks. at skabe tilgængelighed for bevægelseshæmmede, at udvikle planer for udvikling af økologisk dyrkning, at plante vækster og flora, der er oprindelige i området og planer for energibesparelse og brug af alternative energikilder. I dag er der mere end 120 Cittaslow-kommuner rundt om i hele

Folk fra Svendborg Kommunes entreprenøraftdeling er ved at fælde et risikotræ i 2009. Det stod på alléen Troensevej på Tåsinge, en af øerne i det Sydfynske Øhav der hører under Svendborg. Foto: Landskabsarkitekt Peter Møller.

verden, men altså kun én i Danmark.

Det er netop nødvendigt at finde ud af hvad netop ens egen kommune er god til, understreger Poul Hjere Mathiesen. Især hvis man som kommune ligger mindre centralt placeret.

"Vi har som kommune valgt at satse på bosætning i fremtiden. Vi skal have folk til at komme og leve deres liv i Svendborg, men det kommer jo ikke af sig selv. Sydfyn er jo en udkantsregion, så det er op af bakke. Nu er Svendborg så lidt heldig, for byen og landskabet har sin egen charme, og Svendborg har et godt brand, men det skal vi udnytte og sætte mere turbo på," forklarer han.

Tankefuld - en ny bydel

Overalt i landet har de kommunale forandringer ført til nye overvejelser omkring hvordan byudviklingen skal foregå. Det gælder også i Svendborg som står foran et af landets største byudviklingsprojekter

nogensinde. Bydelen Tankefuld. Den skal efter planen ligge vest for Svendborg by, men først den 9. april er det endeligt klart om kommuneplanen, og dermed Tankefuld, er blevet godkendt.

Projektet er usædvanligt fordi bydelen så at sige skal flette sig ind i naturen. Tankefuld skal brede sig over cirka 8 km² mellem skov og bakker og åer, og mellem landskabets elementer skal der over de næste 30 år bygges op mod 3.000 boliger, 18 km cykelstier og 550.000 m² erhvervsområde til virksomheder. Det store projekt er blandt andet sat i søen for at sikre at byens spredning sker på en hensigtsmæssig måde.

"Det skal være slut med klatvækst med en parkeringsplads her, et kontorhus her og et boligselskab der. Nu tager vi ansvaret og siger at vi ikke vil have tilfældigt byggeri mere. Nu gør vi det her i 30 år, skaber en ny bæredygtig, gennemtænkt og naturnær bydel med en trafik der hænger

sammen," understreger Poul Hjere Mathiesen der også glæder sig over at den nye motorvej fra Svendborg til Odense netop er blevet færdig. Pludselig ligger Odense blot 20 minutter væk, mens Århus og København kan nås på 2 timer. Det er dog tanken at den kollektive trafik og cyklismen i Tankefuld skal fungere så godt at der kun er brug for højst en bil pr. husholdning.

Ovenpå eller ved naturen

Store byggerier møder altid modstand, men Tankefuld har slet ikke mødt den modstand som Poul Hjere Mathiesen havde forventet fra borgerne. Faktisk kalder han områdets lokale Egense Forsamlingshus for sin hjemmebane, for de lokale har været meget engagerede i projektet.

Til gengæld har statens Miljøcenter i Odense sat hælene i, og det er på grund af disse protester at kommuneplanen tidligst er klar den 9. april. Ifølge miljøcenteret opstår der en lang række problemer når

kommunen begynder på bosætning i det åbne land. Blandt andet er man bange for at bydelen strækker sig over for stort et areal og skaber en fragmentarisk byudvikling. Samtidig udviskes grænsen mellem land og by, og miljøcenteret ser det ikke som en bæredygtig byudvikling.

Derfor måtte Poul Hjere Mathiesen og resten af holdet til tegnebrættet igen hvis de ville undgå et veto mod projektet. Nu har de sløjftet idéen om en landskabsring omkring Tankefuld med vinmarker, plantager og småskalaproduktion. Desuden skabte de en større zone omkring Egense Ås, et højdedrag som stammer fra istidens glechere, og finder snart ud af om projektet er blevet godkendt i sin nye form. Selv mener Poul Hjere Mathiesen ikke at der er noget at udsætte på projektet.

"Vi bygger kun på marker hvor der køres plov i dag. Vi bygger jo ikke ude i naturen. Der bliver ikke fældet et træ eller drænet et vådområde.

Desuden bruger svendborgenserne slet ikke området nu, men med den nye bydel inviterer vi dem derud. Og skoven kan de slet ikke bruge i øjeblikket. Den er privat, og der drives jagt, men den vil også blive åben i fremtiden,” forklarer han og understreger at alt nybyggeriet skal leve op til den højeste energiklasse, og desuden skal en stor del af energiforbruget i Tankefuld komme fra vedvarende energi - fra jord, vind eller sol.

Rekreativ natur

Han anerkender dog at det ikke ville gå hvis alle gjorde som Svendborg og skabte nye bydele som strakte sig langt ud som øer mellem landskabets elementer. Der ville simpelthen blive for langt til naturen og blive for få marker.

”Hvis alle gjorde ligesom Svendborg, gik den ikke. Men alle gør ikke ligesom Svendborg. Vi gør det fordi det passer til landskabet, og fordi vi synes at det er det bedste. Vi gør en dyd ud af den natur der er derude i stedet for at lade landmændene pløje op og ned af den. Og hvis byrådet havde sagt at al byudvikling skulle ske i Svendborg by eller som klatvækst, så havde vi gjort det,” lyder det fra Poul Hjere Mathiesen.

Men der er ingen tvivl om at landskabet bliver forandret. Det samme gør de eksisterende

Svendborg er nordens første Cittaslow-kommune. Cittaslow tager afsæt i 'slow food' bevægelsen hvor der bliver kræset for råvarerne og nydelseren. Målet er at skabe livskvalitet for både borgere og besøgende ved at gøre byen rummelig, autentisk, rolig, kreativ og inddrage borgerne i at få hastværk og lastværk ud af byen.

de skove. Det skal være mere rekreative skove med stier og flere menneskelige gæster, og det er altså ikke samme ubørørte natur som kan opleves i området Rantzausminde som Tankefuld over de næste 30 år kommer til at fylde.

Ikke endnu et Ørestad

Netop det lange tidsperspektiv er en af Tankefulds forcer. Byggeriet af huse og erhvervsområder er opdelt i fire etaper som skydes i gang i takt med bosættningens udvikling.

”Vi går meget langsomt

fremad, og vi kunne ikke finde på at bygge før der er brug for det. Vi vil have en bæredygtig bydel og ikke et nyt Ørestad hvor man bygger et helt slips ud og lægger metroen for enden. Du kan jo ikke bygge så voldsomt, for hvad ved vi overhovedet om hvad der kommer til at være behov for i fremtiden eller om bare seks år?” spørger Poul Hjere Mathiesen

Rå, anmasende, grå, kedelig og livløs, er ord der er knyttet til de seneste årtiers mest profilerede og problematiske byudviklingsprojekt - Ørestad

på Amager. Landskabsarkitekt Jacob Kamp, der selv boede i Ørestaden, skrev i Politiken 20. august 2009:

”Problemet er at alle de offentlige rum er tegnet til bilen. Det er ikke befordrende, at man skal krydse fiersporede veje for at tage den offentlige transport, og man ender derfor lidt for ofte med at tage bilen i stedet – byrummene bliver selvforstærkende til gavn for bilen. (...) En af de helt store lektioner fra udviklingen af Ørestad må være at man skaber ikke god by, hvis byudviklingen sker for at skabe finansiering af f.eks. offentlig transport som det er sket med metroen for Ørestads vedkommende og er planlagt for Nordhavnen.”

Faktisk er bilisme så langt nede på prioriteringslisten i Tankefuld at Poul Hjere Mathiesen håber at man kan sælge byggegrundene inklusiv en cykel til hver af beboerne. □

KILDER

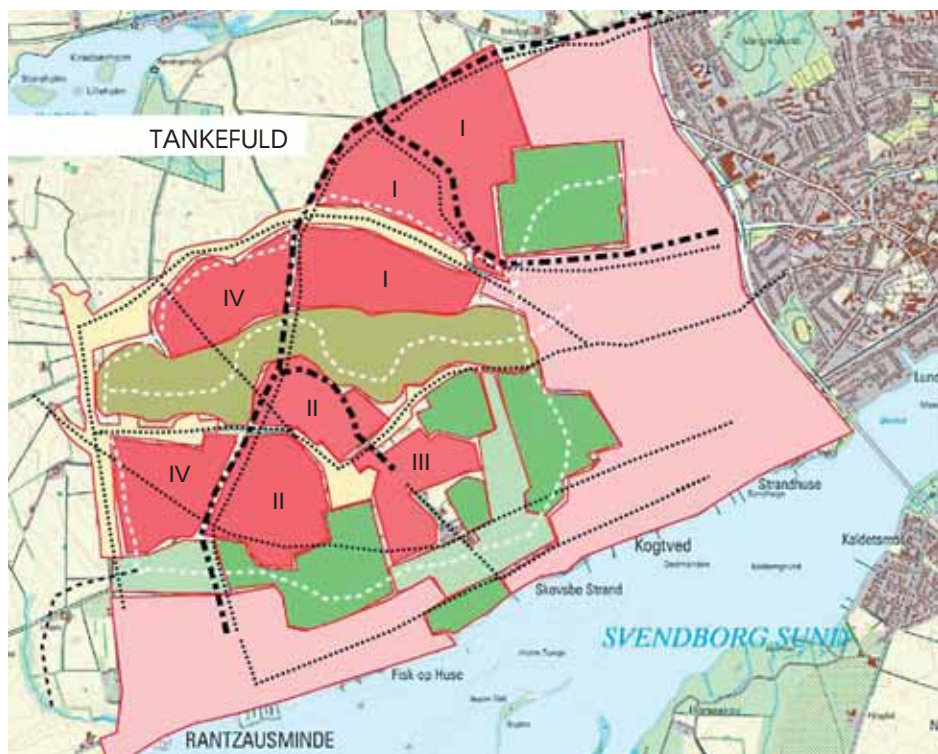
Interview leder med entreprenør-afdelingen i Svendborg Kommune, Mads Holmegaard 18.03.2010.
Interview leder med projektansvarlig for Tankefuld Poul Hjere Mathiesen 8.03.2010.
Tankefuld - en by i fremtiden. Artikel i bladet Flyt dig.
Præsentationen 'Tankefuld - en ny bydel i Svendborg'.
www.mitsvendborg.dk
www.pol.dk
www.svendborg.dk
www.wikipedia.org

TANKEFULD KØREPLAN

- 2008 Arkitektkonkurrence, masterplan og jordkøb (og skov)
- 2009 Kommuneplan, forhandlinger med miljøcenter, grønne partnerskaber
- 2010 Lokalplanforslag, kommuneplan, VVM, rekreative anlæg og stier, projekteret byggemodning, grundsalg
- 2011-12 De første byggerier, byggeaktivitet, grønne projekter realiseres
- 2013-17 Ny kommuneplan, revideres masterplan
- 2016 600 boliger opført, 5-10 nye virksomheder, 200 ha tilgængeligt landskab (skov og ås)

- Byudvikling (tallet angiver etape)
- Eksisterende by
- Egense Ås
- Eksisterende fredsskov
- Ny skov
- Eksisterende landsby

Stiplingerne er veje, og stier.

Fra Registervej til fritidslandskabet

Ballerup Kommunes image er gråt og lugter af erhverv. Men skraber man lidt i asfalten, finder man masser af natur, grønne initiativer og et rådhus som lytter til borgerne. Vej- og Parkcenteret følger nysgerrigt med og prøver at spare og få bedre kvalitet på én gang.

Registerstien, Industripar-ken, Metalbuen, Tempo-vej og Energivej. Det er ikke just vejnavne der emmer af brusende bøge og fri natur. Vejene ligger i et af de mange erhvervsområder som Ballerup Kommune er kendt for. Erhvervsområder og trafik.

Grønt Miljø er taget hertil som en del af serien om den grønne branches nye virkelighed i landets kommuner. Vi vil kigge på både den daglige drift og de store linjer i planlægning. Men inden vi ser nærmere på det grønne, skal ingen være i tvivl om at det store fokus på erhvervslivet har skæppet godt i kommunens kasser.

Ballerup har faktisk haft så stor succes med at lokke erhvervsvirksomheder til at der i dag er flere arbejdspladser end der er erhvervsaktive borgere, og erhvervsområdet Lastrupparken er blevet kaldt Danmarks svar på Silicon Valley. Men erhvervssuccesen har også haft sine bagsider.

Skåret i småstykker

Da den store kommunalreform skyllede over landet i 2007, var Ballerup en af de kommuner, der var store nok til at undgå at blive sammenlagt med sine naboer. Til gengæld blev Ballerup også den kommune i landet som måtte betale aller mest da udligningsordningen skulle udjævne forskellen mellem rige og fattige kommuner. 115 millioner kroner blev det til.

Samtidig har det store fokus på erhverv og trafikforbindelser i manges øjne givet Ballerup et ry som en grå og trist kommune. Der er altså ingen tvivl om at kommunens største styrke også er dens største svaghed.

„Folk der kører transit gennem Ballerup, oplever ikke herlighederne. De ser store trafikårer og færdsel og store

industriområder,” fortæller bygartner i Ballerup Kommune, Lars Algreen. „Men fra alle fem togstationer behøver man ikke gå mere end et par hundrede meter før man er i den fri natur, og jeg kan gå 1500 meter her fra rådhuset, og så står jeg og kan se rådyr.”

Der skjuler sig altså et grønt hjerte bag Ballerups grå facade. Et grønt hjerte som kommunen gerne vil undgå kalker til i trafik og industri. „Som andre forstadskommuner er vi kendt for og plaget af mange barrierer. Store veje og jernbaner skærer vores bydele i småstykker,” forklarer Lars Algreen. Derfor har kommunen været nødt til at arbejde målrettet med at skabe forbindelse mellem kommunens spredte åndehuller og sørge for at disse åndehuller er så grønne som muligt.

Kaninfabrikken

Dette arbejde er blevet konkretiseret i den storstilede 'Grøn Plan' som blev vedtaget

i 2009 i forbindelse med kommunalplan 09 og arbejdet med kommunens 'Vision 2020'. Grøn plan har tre overordnede fokusområder: grønne byrum, grønne forbindelse samt grønne kiler og det åbne land. De tre fokusområder afslører med al tydelighed at den er skabt i en kommune som i høj grad er defineret af sine færdselsårer.

Da Grønt Miljø suser gennem by- og landområder i Ballerup sammen med souschefen for kommunens vej- og parkcenter, Kurt Mikkelsen, har bilerne det faktisk så godt at der ikke er til at se en eneste cyklist. Det til trods for at Ballerup blev kåret til årets cykelby 2009. Forklaringen er simpelt hen at cykelstierne er lagt ad andre veje end bilernes. Cykelstierne skjuler sig bag hegn og krat og smutter under vejen, uden man bemærker det og går fra beboelsesområderne og ud i det åbne land langt fra pendlerbilernes susen. Og der foregår flere mystiske ting end blot cykelbyens usynlige cyk-

ler. Der står store kaniner i toppen af en bakke vi passerer. Endnu en kanin kommer til syne i krattet til højre for bilen. Den er over en meter høj.

„Den er sluppet løs fra kaninfabrikken. Nu er kaninerne spredt ud over hele kommunen,” forklarer Kurt Mikkelsen. Vi er dog ikke kommet til Eventyrland, og den gale hattemager og den usynlige kat venter ikke lige rundt om hjørnet. Kaninerne er blot en del af de udfoldelser som en række kunstnere har fået lov til at slippe ud over kommunen.

Vi kører også under et vældigt edderkoppespind i bydelen Egebjerg og forbi en mystisk stensamling. Det er en såkaldt varde der er et gravsted som forskellige civilisationer - bl.a. vikingerne og kelterne i Irland og Skotland - har brugt gennem tiderne. Hvad varden laver langs en tilfældig landevej i Ballerup, ved Kurt Mikkelsen ikke. Han skal bare have driften af kommunens grønne områder til at fungere. Der er

Harrestrup Ådal - som her er fremhævet - skulle have været en golfbane. Takket været borgernes indsigelser bliver området i stedet til et 'fritidslandskab' med muligheder for både naturoplevelser, motion og friluftsliv.

I Ballerup Kommunes grønne kiler må der ikke etableres boliger eller erhverv. Her ses nogle af Ganløsegårds får som græsser og holder bjørneklo nede på de 50 ha som den økologiske gård råder over. Netop langs vandløbene kommer bjørnekloen væltende frem. Foto: Ballerup Kommune.

nok at tage sig til uden også at skulle undre sig over hvad kunstnerne render og laver.

Udbudsfadæse

En lang række af kommunens opgaver er nemlig blevet sendt i udbud siden kommunalreformen. Det betød at også Kurt Mikkelsen og hans 42 folk blev kastet ud på konkurrencens dybe vand. Desværre kunne de ikke svømme. Det første udbud de prøvede, var på ti af kommunens skoler, og her afgav Vej- og Parkcenteret naturligvis også et bud. Et rigtigt dårligt bud.

„Vi tabte stort. Vi lå 1½ million over det vindende bud. Der fandt vi altså ud af hvad det var for en verden vi skulle ud og møde. Faktisk var vi det 13. dårligste bud ud af 14,” fortæller Kurt Mikkelsen. Det var nogle dyre lærepenge,

men der er sket meget siden, og for nyligt vandt Vej- og parkcenteret fem af de ti skoler tilbage igen. Deres pris for den ene af skolerne lå blot 5.000 kroner under bud nummer to, så det var snært.

Det viser til gengæld også at kommunens egen afdeling kan stå distancen i konkurrence med de private. Det er ret heldigt når børnehaverne også snart kommer i udbud. Det samme gælder vintertjenesten. I år gennemgår kommunalbestyrelsen 50% af Vej- og Parkcenterets opgaver og beslutter hvor meget der skal i udbud. Mellem 10 og 20% regner Kurt Mikkelsen med.

Selvkrørende teams og prisafprøvning har erstattet den gamle kommunale model med en fast pose penge og alle folk samlet på materialegården. Det betyder dog ikke at drifts-

folkene har mistet humøret. De griner for eksempel meget når bestillerfunktionen vil ha enhedspriser på hækklipning pr. løbende meter.

”Ok. Hvis vi skal klippe hæk og give en pris per løbende meter, så skal vi jo gange med tre. For hvor mange sider har en hæk? Altså, vi mener at den har tre. Derfor er de naturligvis nødt til at arbejde med m² i stedet,” fastslår Kurt Mikkelsen smilende.

Golfbane? Nej tak

Det er kun naturligt at både driftsfolk, planlæggere og politikere skal vænne sig til den nye virkelighed. En virkelighed hvor der bliver samarbejdet på tværs af afdelinger, og hvor det grønne bliver vigtigere og vigtigere. For 1½ år siden regnede politikerne f.eks. med at der skulle ligge en stor golfba-

ne i Harrestrup Ådal. Men borgerne havde en anden mening, og der blev rent faktisk lyttet fra politikernes side.

„Arbejdet med golfbanen var allerede nået langt, men da der blev modstand, måtte politikerne lige trække vejret. Så blev naturpotentialet undersøgt, og det blev besluttet at der simpelt hen var for mange frilufts- og naturinteresser på spil. Nu bliver Harrestrup Ådal i stedet omdannet til et fritidslandskab på 150 ha. Et stort åbent landskab som både kan bruges rekreativt til naturoplevelser, men også til fysisk udfoldelse. Og selv om der først skal lokalplanlægges i efteråret, er der allerede masser, vi kan gøre inden for de eksisterende rammer. F.eks. bålsteder, slæbesteder til robåde ved søen og fugletårne til de store fugletræk der er over

området,” forklarer bygartner Lars Algreen.

Denne trang til at gøre noget nu har også smittet af i Grøn Plan. Mange steder vil man se missioner og visioner blive besluttet og derefter går der årevis med fodslæberi, men det har de ikke tid til i Ballerup. De vil være grønnere med det samme. Derfor er de tre dele af grøn plan - grønne byrum, grønne forbindelser samt grønne kiler og det åbne land - inddelt i indsatsområder, og hvert år bliver der på baggrund af indsatsområderne lavet en handleplan med konkrete projekter som kommunalbestyrelsen derefter bevilger penge til.

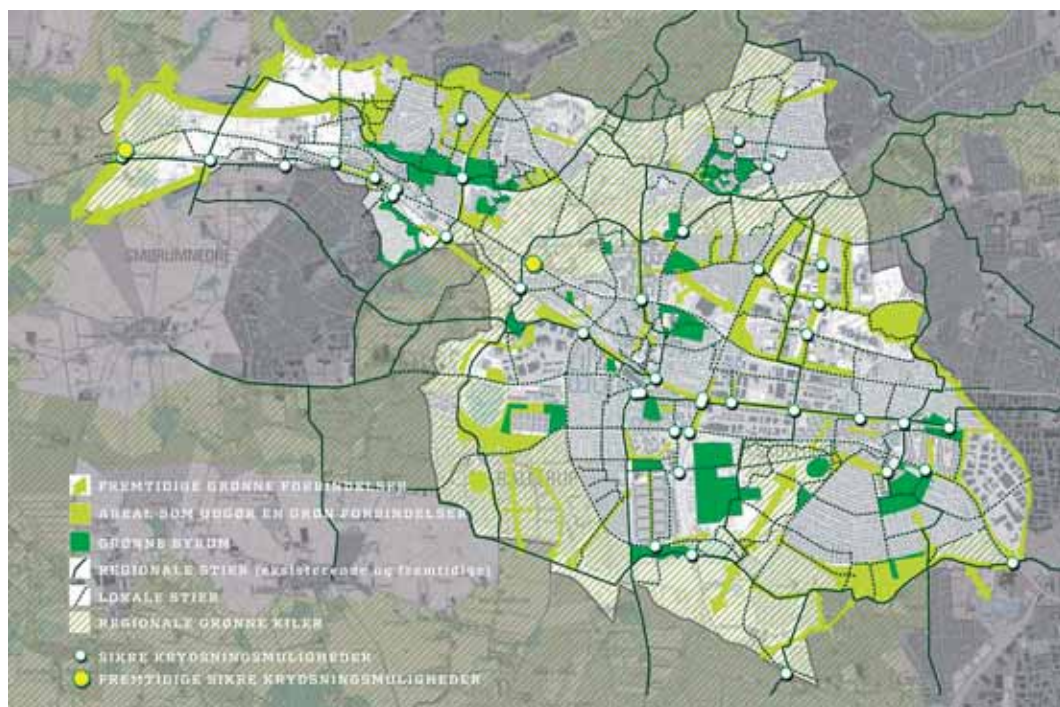
Byrum og kiler

I 2010 er der blevet bevilget flere millioner til mere end en snes projekter. Inden for kategorien 'Grønne kiler' skal f.eks. Hjortespringskilen der ligger mellem Ballerup og Egebjerg i det nordøstlige hjørne af kommunen have en overhaling. Den skal have ryddet meget tætte buskadser af pil væk omkring paddevandhuller, og for at sikre den biologiske mangfoldighed skal der skabes nye paddevandhuller i en lavning og et fugtigt område tæt ved Jonstrup Å. Her er det planlagt at etablere 1-2 vandhuller på cirka 100 m² til gavn for bl.a. padder så som den store vandsalamander.

Ifølge Grøn Plan er også borgernes forbindelser mellem byrum og grønne kiler afgørende. I lange perioder har strækninger ud til netop Hjortespringskilen stået under vand, men det er nu blevet affugtet med dræn eller lagt højere så der igen er god adgang til det åbne land.

Inde i byzonerne er der også mange projekter i gang i 2010 for at udfylde Grøn plans målsætninger om grønne byrum. Et af dem handler om stauder i bybilledet. Projektet er inspireret af den svenske by Enköping hvor man i mere end 25 år har arbejdet med stauder i byen og har fået bragt driftsomkostningerne ned så det selv i en stram kommuneøkonomi er muligt at skabe blomstrende liv frem for triste plæner.

Et par elementer i metoden

fra Enköping er at etablere stauderne i steril jord, planter tættere og med robuste arter som står flot med frøstand i vintermånederne. Det betyder at bedet pynter hele året bortset fra den tid i marts efter den sidste frostdag (naturligvis kun et gæt) hvor der ryddes ud i bedene. Ganske kort efter kommer løgene op, og farverne fortsætter. Hele løgplæner og en såkaldt 'ældrepark' efter japansk forbillede - som delvist udføres og drives af frivillige ældre borgere - er også på trapperne.

Klimaforandringer

Når man taler rum i byen, kommer man naturligvis heller ikke uden om klimaforandringerne. Dem skal deltagerne i den verserende arkitektkonkurrence om en forvandling af Ballerup bymidte også tage højde for. Ballerup vil nemlig gerne have afledt alt regn-

vand så det kun er det 'sorte' vand der løber i kloakkerne. Man kan naturligvis ikke koble regnvandet fra på ét år, men man kan lægge fundamentet. Derfor har kommunalbestyrelsen besluttet at bevillige et par millioner, bl.a. til at anlægge et demonstrationsanlæg som skal håndtere tagvandet fra rådhuset og lede det over i Damgårdsparken.

Projektet har ifølge bygartner Lars Algreen flere formål: „Vi skal jo samle os nogle erfaringer. Nu starter vi i småskala, og samtidig synliggør vi overfor borgerne at der sker noget i forhold til klimænderingerne. Også med grønne tage har vi brug for erfaringer med drift og pleje når vi på planlægningsniveau skal prøve at lave noget i større skala,” fortæller Lars Algreen.

Det er dog ikke kun vand, varme og borgerkrav om grønne oplevelser som ændrer be-

DE GRØNNE FORBINDELSER

Grønne forbindelser er en af de tre fokusområder i Ballerup Kommunes 'Grøn plan'. Forbindelser mellem borgerne, de grønne byrum og grønne kiler er afgørende, fordi kommunen gennemskæres af mange store trafik anlæg.

DE GRØNNE KILER

De grønne kiler er en del af Hovedstadens Udviklingsråds grønne ring om København som skal strække 'grønne fingre' ud fra hovedstaden og give smukke landskaber, rent miljø og rekreative muligheder til borgerne. Grafik: Ballerup Kommune.

tingelserne i byrummene. Ligesom elmesygen før gjorde det, har de senere års poppleskurv, asketoptørre og pragtbilleangreb gjort et stort, usikkert indhug i Ballerups træbestand, og det skal der gøres noget ved nu.

Dødsbøgen påvirker

Og så er det igen tid til at ringe efter dem som har fingrene længst nede i kommunens grønne maskinrum: Kurt Mikkelsen og hans folk. To af dem blev sendt på kursus i 'Vurdering af risikotræer' i kølvandet på dødsulykken i Fælledparken i København hvor et bøgetræ angreb et kæmpe knippeporresvamp væltede og knuste en bilist på Øster Allé.

„Vi fik kurset umiddelbart efter ulykken og har efterfølgende været ude og fælde nogle træer hvor det virkelig var nødvendigt. For tiden er det acacietræerne, mirabeller-

ne og især poplerne som vol- der problemer. Vi har jo fået poppelskurv, og det får træet til at dø fra toppen og ned. Pludselig raslede grenene ned, og nu er der faktisk ikke ret meget poppel tilbage,” siger Kurt Mikkelsen. I stedet vil der blive plantet lindetræer og bæverasp som minder om poppel. Den er ikke så høj, har en lidt bredere krone og er lige så hårdfør. Herfra kommer pengene også fra handleplan 2010 under Grøn Plan.

Billigere og bedre?

Netop økonomien er som altid helt afgørende for hvad der kan realiseres. Og hvis man ser væk fra planlæggernes formfuldendte strategier, er der desværre nogle gange hvor afstanden mellem vision og virkelighed er for stor. Kurt Mikkelsen har i hvert fald svært ved at se hvordan ønsker og økonomi altid kan hænge sammen.

„Vi er jo i en dobbeltsituation hvor man på den ene side skal spare, og på den anden side vil man godt højne kvaliteten. Vi ved at kommunen sammenlagt skal spare 150 millioner, men vi er også ude i en prisafprøvning hvor vi skal

levere en vis kvalitet. Og vi kan tydeligt se at den ønskede kvalitet ikke står mål med den økonomi der bliver stillet til rådighed. Det mærker vi helt klart,” understreger Kurt Mikkelsen.

Det gælder f.eks. ønsket om at bekæmpe bjørnekloen effektivt i kommunen. Kurt Mikkelsens Vej- og Parkcenter vandt licitationen på bekæmpelse af bjørneklo, men deres bud var ikke en gang halvt så stort som en af de andre budgivere. Nogle af budgiverne mente altså at det ville kræve en langt større, dyrere indsats at leve op til ønsket om at komme bjørnekloen til livs. Kurt vandt licitationen ved at give pris på at rodstikke eller skærmskære bjørnekloen, men planterne kommer hurtigere, end de kan følge med.

„Vi har store problemer med bjørnekloen. Især i den nordlige del af kommunen op mod Værløse, Herlev og Egedal. Det er langs de store vandløb at vi går og slås med dem,” fortæller Kurt Mikkelsen.

Bjørnebander på spil

Heldigvis får Vej- og Parkcenteret hjælp fra flere side i bekæmpelsen af bjørneklo. Den

økologiske gård, Ganløsegård, driver mange arealer i kommunen, og de har få gående til at guffe sig igennem bjørnekloen. For at det ikke skal være løgn, har kommunen også slået pjalterne sammen med bjørnebanden. 'Nåh, så er det klart at de mangler penge i kommunekassen' tænker læseren måske og ser en flok tyksækker med masker og numre på brystet foran sig. Men i Ballerup er bjørnebander en samling mennesker fra f.eks. en boligforening som frivilligt kaster sig over at bekæmpe bjørnekloen i deres område. Til det formål stiller kommunen spader, bjørneklojern, engangsdragter, handsker og alt nødvendigt udstyr til rådighed.

Som eksemplet viser, betyder borgernes aktive medspil en hel del i Ballerup Kommune. Man har også anerkendt, at boligselskabernes udearealer udgør en væsentlig del af de samlede byrum. Derfor støtter kommunen gerne med op til 50% hvis nogle vil lave multibaner, rekreative områder og andre byrum med et øget naturindhold.

Det var også tusindvis af svar fra borgerne som sidste år overbeviste borgmesteren og

politikere om at kommunen ikke var så grøn som de troede og at der var brug for en grøn plan. „Ballerup siger jo at de er en grøn kommune, men jeg mener godt at man kunne gøre meget mere for at den bliver grøn,” skrev en borger, mens en anden mente at ”grønne områder bliver ikke brugt af mange andre end hundeluffere, men er der aktiviteter vil mange flere være interesserede.”

Med Grøn Plan har Ballerup Kommune givet sig selv noget at sigte efter, en struktur at målrette grønne projekter ud fra. Det er nødvendigt når man vil have noget smukt til at spire frem mellem ringveje, erhvervsområder og jernbaner. □

KILDER

Samteach (2008): Udligningsreform: Makværk eller retfærdighed? 1.12.08.
Ballerup Kommune (2009): Ballerup Kommune har vedtaget en grøn plan. Miljø og Teknik, 2009.
Interview med bygartner i Ballerup Kommune Lars Algreen.
Interview med souschef i Vej- og parkcenteret i Ballerup Kommune Kurt Mikkelsen.
Ballerup Kommune (2009): Grøn plan for Ballerup Kommune.
www.ballerup.dk

Ballerup Kommunes drift bliver ordnet af selvkørende teams. Det stiller store krav til tilliden til medarbejderne. Til gengæld er det ifølge souschef Kurt Mikkelsen i Ballerup Kommunes Vej- og Parkcenter en langt mere effektiv arbejdsform. Her ses fra venstre Kaj Møller, John Bilholm, Brian Nielsen og Allan Madsen fra Ballerups Vej- og Parkcenter. Foto: LT.

Kommunen er 12 minutter fra verden

Fanø Kommune ligger en sejlads væk, sandet fyger ind overalt, naturen fylder op, landbrug er der næsten intet af, og om sommeren stiger indbyggertallet med 1500%

Der er ingen der lever af landbrug på Fanø. Ikke en eneste. Dermed er Fanø den eneste af landets 98 kommuner som ikke har fået defineret sin natur af landmændenes plove. Det betyder dog ikke at fannikkerne selv bestemmer hvor skabet skal stå. Det gør vinden og bølgerne.

I Grønt Miljø's nye serie om kommunerne anno 2010 er vi draget tværs over øerne, gennem det jyske fastland og videre endnu for at kigge nærmere på de særlige udfordringer det giver når en kommune blot er 56 km² stor, har 3.200 indbyggere og ligger omgivet af vand og begravet i sand.

Fanø undgik at blive opslugt af Esbjerg Kommune under kommunalreformen på grund af den smalle stribe af vadehav som adskiller øen fra Jylland. I dag er Fanø en selvstændig kommune, og broen som fanøboerne protesterer voldsomt imod er ikke blevet virkelighed endnu.

Det betyder at hele kommunen altid er mindst 12 minutters sejlads med Menja eller en af de andre små færger fra resten af Danmark. Heldigvis. For lige så snart man stiger ud af sit susende køretøj og op på

en båd, daler både transportens og tankernes tempo øjeblikkeligt. Bag færgen forsvinder Esbjergs skorstene, industriarealer og de mægtige jernben fra olieplatformen Atlantic Rotterdam der rejser sig fra havnen som et levn fra Klodernes Kamp. Ude i horisonten nærmer Fanø sig langsomt i al sin fantastiske, forblæste isolation.

Alene mod verden

Herude vest for Vestkysten er den vigtigste egenskab at kunne klare sig selv. Når brandene rammer heden, orkaner blæser husene omkuld, eller stormfløden truer, så nytter det ikke noget at ringe efter hjælp på fastlandet og håbe at færgen sejler. Man må klare sig selv herovre, og det gør de så. Derfor har de både et eget vejvæsen og beredskab til de blot 3.200 indbyggere.

Og det er nødvendigt. Sidste år rykkede beredskabet ud mere end 30 gange til brande, ulykker i havet eller på vejene, og så sent som april i år var der brand i heden. Folk fra fastlandet der havde brændt lyng af uden at få slukket ordentligt efter sig. Den går ikke på Fanø. De skjulte gløder blev

pisket op af blæsten, og efter at de udefrakommende var sejlet hjem, stod heden pludselig i lys lue. Så måtte Fanøs beredskab ud og slukke ilden.

Det er netop Fanø Beredskabs ildrøde vogn som Grønt Miljø bliver kørt omkring i på bladets tur på øen. Med i vognen sidder viceberedskabschef Jan A. Jepsen og teknisk koordinator og lederen af Fanø materialegård Lars S. Mortensen. Jan er på tilkaldevagt, så hvis flammerne kalder, smækker han udrykning på og speederen i bund. Vi kan dog allerede nu afsløre at der ikke sker noget, mens Grønt Miljø er på øen.

Vi ser dog en sæl. Den har Jan og Lars og vejvæsenet nu ikke noget at gøre med, men hvis den var død, så ville den pludselig blive vejvæsenets opgave. Faktisk har de et særligt sted blot til at grave døde sæler ned. Og når tømmer, kæmpe stykker tov eller blokke med giftig parafin skyller op på stranden, så skal vejvæsenets seks mand også rykke ud og klare paragrafferne.

Selvom Fanø har en flydende størrelse Vesterhav som nabo, er grænsen for kommunens opgaver alligevel helt

klar. Hvis en død sæl eller en klump gift ligger indenfor 2½ meter på begge sider af den daglige vandstandslinje, så er det Fanøs ansvar. Ligger den længere ude er der ingen kommuner til at overtage, og så bliver det en opgave for Søværnets Operative Kommando. Det betyder at Fanø Kommune altså bare kunne købe sig en lang pind og skubbe alle opskyllede ting 2½ meter ud og overlade besværet til de andre. „Det kunne vi godt, men sådan er vi ikke. Måske er de andre sådan, men sådan er Fanø ikke,“ lyder det fra Jan A. Jepsen.

Sand og sand og sand

Men hvordan er Fanø så? Først og fremmest er Fanø en verden af sand. Vejbrøndene sander til, og så skal vejvæsenet tømme dem. Nedkørslerne til strandene sander til, og så skal vejvæsenet rydde op. Sandet fyger op over diger og kvæler bevoksningen, så endnu mere sand bliver løst og fyger, og den udvikling skal vejvæsenet også stoppe.

„Så slipper de da for at gruse mod glatte veje om vinteren,“ tænker den optimistiske læser måske. Men nej. Sandet

Her er alle Fanøs tre elementer i spil: vinden, sandet og vandet. Bag sandet ses viceberedskabschef Jan A. Jepsen og teknisk koordinator Lars S. Mortensen fra øens vejvæsen og diskuterer digets tilstand. I baggrunden ses Esbjergs fabrikker som et monoment over fastlandets hastværk.

Det bliver et afgørende redskab til at synliggøre hvad vi laver over for rådhus," forklarer Lars S. Mortensen.

Og det kan være nødvendigt når opgaverne lige så stille kommer snigende, eller kommunen opretter beplantningsbælter uden at overveje, at driften af dem vil komme til at tage timer fra Vejvæsenets seks mands i forvejen pressede arbejdsskema.

Pappresserens pres

Et eksempel på den usynlige opgavetilførsel findes ude på genbrugspladsen. Her står et monstrum af en pappresser og komprimerer med ét klem 3-4 lastbilfulde pap til en blok på 1 m³ som kan sælges inde på fastlandet til en god pris.

Når alt skal fragtes væk på en færge, er det en god idé at komprimere sit pap, og kommunen havde også fundet ud af at maskinen kunne indtjene sig selv på 6-10 år. Med ét slag kunne man tjene penge, få mere pap på færgen og hurtigere tygge sig igennem de store mængder pap som 40.000

turister får skabt. Det lyder som en win-win-situation, men ikke for vejvæsenet.

„Det er rigtigt godt at få sådan en pappresser, men man har ikke kalkuleret med at arbejdet tager mellem 60-70 timer pr. måned for en medarbejder som vi har brug for andre steder. Når de gør sådan nogle ting, betyder det at ressourcer på andre områder forsvinder. Så skal vi have flere ressourcer, udlicitere noget eller skære ned på servicen, men hvis det ikke er synligt over for politikerne hvor mange penge vi bruger på det, så er det svært at få nye ressourcer," siger Lars S. Mortensen.

For tiden bruger vejvæsenet omkring halvdelen af ressourcerne på grøn vedligeholdelse af vejene og resten på renhold, genbrugspladsen og den linde strøm af ekstraopgaver.

Stormflod over fattig jord

Dådyrene er en af årsagerne til at ingen kan leve af landbrug på Fanø. Dyrene spiser simpelt hen afgrøderne, men først og fremmest er jorden for fattig

til at det kan betale sig. Det betyder til gengæld at naturen er en af de reneste i Danmark fordi der ikke er landmænd til at pumpe næringsstoffer i jorden. Fanø har dog ikke helt fornægtet sin danske landbrugsarv, for der er omkring 50 hobbylandbrug på øen, men mere kan det ikke blive til.

Til gengæld er næsten hele Fanø fredet, og vejvæsenet skal hele tiden huske landzonekravene når der arbejdes med de grønne områder og repareres diger. Samtidig skal lodsejerne vedligeholde deres områder som 'eksisterende terræn', for hvis der går skår i en lodsejers klitter, opstår der sandfygning som sænker digerne, og så bliver det alvor. Fanø er nemlig afhængig af sine diger for Vesterhavet venter altid på en undskyldning for at skylle ind over klitlandskabet.

Stormfloderne kommer hyppigere og hyppigere, og faktisk har de seks højeste oversvømmelser siden 1850'erne fundet sted inden for de sidste 20 år. Derfor bekymrer det vej-

væsenet at færgens sejlbare der tidligere hed loen, blev ændret. Når færgen nu ligger og vender herude, så skaber den en sanddyne nede for foden af diget. Herfra blæser nyt sand op og kvæler græsset og så begynder diget at synke.

Og et dige er ikke bare en bunke sand. Dige-kronen med beplantning er opbygget på en sandkerne. Herpå er brugt klæg som bindemateriale i 30 centimeters tykkelse på inder-siden og 50 cm på ydersiden. Klæg er en særlig type ler og har givet navn til konsistensen som de fleste af os kender fra f.eks. dej.

Stormen tog alle fyr

Digerne er nødvendige når man som Fanø ligger midt i havet, men ingen diger er høje nok til at stoppe vinden. Det opdagede de i 1999, da stormen rasede over hele Danmark. Få steder blev ramt hårdere end Fanø hvor videns højest målte hastighed var forbløffende 187 km/t.

Tage fløj naturligvis af, men også hele sommerhuse blev re-

vet op og smidt rundt, og samtidig væltede størstedelen af skovene i de forskellige statsplantager på øen. Det gjaldt også den store kirkegårdsplantage i Nordby hvor færgen lægger til. Her lagde næsten alle bjergfyre og fyr sig ned på grund af deres overfladiske rodnet.

Sådan henlå plantagen i et stykke tid før vejvæsenet, beredskabet, Fanø Kommune og private begyndte på oprydning og sankning. Derefter beplantede Oksbøl Statsskovdistrikt store dele af plantagen. Det område er nu hegnet ind efter plantningen i april 2002, og det har i mellemtiden - naturligvis - været vejvæsenets opgave at gødske de mange nye arter, men det varer ikke længe inden vejvæsenet skal pille hegnene ned og åbne områderne igen.

Og det bliver nogle interessante gåture for selv den ældste fannik eller sønderhoning (indfødte fanøboere fra henholdsvis Nordby og Sønderho). Den gamle, høje skov af fyr er nemlig blevet erstattet med et hav af nye plantetyper, og ved vejen stod klitroserne og bær-

Her var der tæt fyrreskov inden stormen i 1999 lagde Kirkegårdsplantagen øde. I dag er en række nye træarter blevet plantet, og inden længe fjernes hegnene, så publikum får adgang til den nye, lave skov.

mispelerne allerede og forskønnede udsigten da Grønt Miljø ankom i Fanø Beredskabs indsatsvogn.

I næste række er 25 gedeblad, hvidtjørn, alm. røn og

skovabild sat i jorden, mens rækken efter den byder på 100 ege, 75 birketræer og 25 spidsløn. Desuden er der lænere inde i selve plantagen plantet 200 ege, 50 lærketræ-

er og birketræer, 100 skovfyr, 25 bæverasp, 25 rødege og 25 røn og flere af de tidligere nævnte arter. Ligesom et vulkanudbrud altid bliver fulgt af et væld af nyt liv, har stormen i 1999 også forøget den biologiske mangfoldighed på den sandede ø.

Gøjer, japper og drager

Der er ikke kun mange plantearter på Fanø. Der er også mange slags indbyggere. Ikke bare fannikker og sønderhoning, men også rindbynitterne fra Rindby og bybørnene fra Byen. Og så er der hverken som hverken kommer fra nord eller syd på Fanø. Og hvis du er fra København og har købt sommerhus i Sønderho, er du en københoning.

De sjoveste øgenavne har de indfødte fra hovedbyerne Nordby og Sønderho dog givet hinanden. Nordbys fannikker kalder de andre for jabber, og Sønderhos sønderhoning kalder rivalerne den anden ende af øen for gøjer. Når man altid er en færgetur fra fastlandet, så har man kun det sjov man selv laver.

Til gengæld har de det også sjovt, og hvert år finder en af verdens største dragefestivaler sted i himlen over Fanøs fygende sand. Det er en fantastisk begivenhed, men når verdens største drage endda lægger vejen forbi som i 2009, så er det i sandhed et unikt syn. Dragen var helt firkantet og trak 16 tons. De prøvede at holde den nede med to firhjulstrækkere, men de kørte derudaf. Så måtte de binde den tommelfingertykke line fast til en Åkerman-gravemaskine der stod og rokkede med linen spændt som en violinstreng.

Der kommer som regel yderligere 5.000 besøgende til dragefestivalen, og der ligger altid drager, tomme skiltepæle og skrald tilbage når den sidste himmelfarer er landet eller fløjet væk. Men både vejvæsenet, gøjer og jabber lever af deres gæster, og så og så er selv den mest svinende gæst velkommen. Desuden er der ikke tid til at brokke sig når man skal klare alt selv, og vinden hele tiden fyger omkring og prøver at smide sand i maskineriet. □

Hvert år afholder Fanø en international dragefestival som tiltrækker gæster fra hele verden. Festivalen varer fire dage og tiltrak sidste år verdens største drage som kunne trække 16 tons. De fleste drager har dog i skønhed eller finurlighed hvad de mangler i størrelse. Foto: Ole Holbech.

Åen skabte byen, nu skaber byen åen

Efter at have været gemt under asfalten i årtier, er åen vendt tilbage til Smilets By der snart åbner den sidste strækning ud til havnen. Åen er dejlig - og er et affaldsproblem.

Århus, undskyld Aarhus, ville slet ikke eksistere hvis det ikke var for dens å. Men som et utaknemmeligt barn glemte Århus sit ophav da byen voksede sig større, og trafikken kom brølende i 1930'erne. Derfor blev åen overdækket så bilerne kunne komme frem, og det stinkende vand, fyldt med uhumske spildevand fra tilstødende industrier og husholdninger, blev skjult.

Sådan henlå byens oprindelige livskilde skjult under Åboulevarden i 60 år, og mennesker nåede at blive født og dø uden nogensinde at se åen. De gik forbi gaden Immervad

uden at tænke over at her engang havde været et vadested der aldrig blev for dybt til at krydse når de fortidige århusianere skulle over åen der dengang bugnede af laks.

Men så en dag i de sene 1980'ere skulle overdækningen på Åboulevarden renoveres. Vejfolkene hakkede hul og kiggede ned, og som om et kollektivt hukommelsestab pludselig forsvandt, gik det op for århusianerne at de havde en å, en mægtig naturressource, lige under deres fødder.

Alt det liv som åen oprindeligt havde bragt til byen, skulle nu genoplives. Åen skulle fly-

de igen. Århus skulle defineres af sit vand. Dette arbejde er ved at være til ende, hvor åbningen af den sidste åstrækning er på tegnebrættet, og byens driftsfolk for længst har vænnet sig til at vedligeholde vandet og dets omgivelser.

Fra mosen til ådalen

Århus Å begynder sit løb 54 meter over havets overflade dybt inde i Astrup Mose ved Stilling-Solbjerg Sø, 40 kilometer fra havet. På vejen løber åen gennem Brabrand Sø før den rinder ned gennem Århus Ådal og ind gennem byen. Ole Skou Rasmussen, projektchef i Teknik & Miljø i Århus Kommune og ekspert i Århus Ådal, fortæller:

„Et af Århus' særkender er at vi har en tæt kontakt til det åbne land selv om det er en stor by med 305.000 indbyggere. Når man kommer kørende på sydsiden af Brabrand Sø, midt i naturen, er man 5 minutter fra bymidten. Det billede prøver vi på mange leder og kanter at fastholde,“ siger Ole Skou Rasmussen.

Det gælder også i Århus Ådal som han kalder kommunens mægtigste grønne element. Ådalen ligger som en kile mellem to af de store færdselsårer ind i Århus. Lige som Københavns Jyllands hovedstad nemlig en såkaldt fingerby der har bredt sig ud langs en håndfuld indfaldsveje. Her i ådalen har naturen fået lov til at passe sig selv, og derfor begynder Århus Å sit løb ind i byen fra vest i frodig vildskab.

„Byen har vendt ryggen til åen i årevis, og indløbet er blevet plejet som natur af kommunens folk i det omfang det overhovedet er blevet plejet. Det har medført at der er opstået helt ny natur, så der er masser af relativt sjældne arter som har levet i ådalen i relativ ubemærkethed. Det skal vi bevare, og denne natur har man bestræbt sig på at få hele ve-

jen ind i byen, så det er en naturå så langt ind mod bycenteret som muligt,“ fortæller Ole Skou Rasmussen.

Åen ankommer til Århus omgivet af hængende pil og vildtvoksende bredder. Men det bliver den ikke ved med på sin rejse fra naturå til byå. Jo nærmere åen kommer sit mål - havnen og havet - jo mere urbane bliver dens omgivelser. Først pynter piletræerne og klatreplanter stenvæggene ned til åen, så følger en strækning med kun slyngplanter. Dernæst en stribe hårdt presede lindetræer og til sidst blot byens granit - i en å på menneskets præmisser.

Åen i midtbyen

Århus sagde 'velkommen tilbage gamle jas' til åen i 1996 hvor strækningen fra Immervad og til Mindebrogade blev åbnet i to etaper. Den blev hurtigt en publikumsmagnet, og fra at have været en grå og trafikeret gade er Åboulevarden i dag en af byens mest levende gader med et rigt caféliv. I juni 2008 blev åen så åbnet videre mod vest fra Immervad og ud til Vester Allé. Med det arbejde fulgte også en renovering af den traditionsrige Mølleparken.

Bag driften står Danmarks største kommunale entreprenør - Natur og Vej Service. Her er 350 mand ansat til at vedligeholde grønne områder, asfalt, belægninger, vintertjeneste, skilte, renhold og næsten alt andet i byens fire distrikter. Det vanskeligste distrikt er Århus Midt hvor åen løber igen. Og det er noget der kan mærkes af Lars Skovgaard der er driftsingeniør i Natur og Vej Service. Han beskæftiger sig mest med midtbyen hvor 90 af de 350 ansatte er tilknyttet.

„Det er et svært område at arbejde i for der er enormt mange mennesker, og nede ved åen er der endnu flere,“ fortæller Lars Skovgaard og

Driftsingeniør Lars Skovgaard på broen over den første strækning af Århus Å der blev åbnet i 1996-1998. Selv om en stor del af hans arbejde går med at fjerne affald i og omkring åen, sætter han stor pris på den. I den fjerne ende ses Mindebrogade hvorfra den sidste etape af å-åbningen vil strække sig ud til havnen. Foto: L. Thorsen.

kommer hurtigt ind på et af storbyens største problemer og mest unødvendige udgiftsposter, skraldet: „Den der finder idéen til hvordan man får folk til at tage affaldet med sig, vil aldrig behøve arbejde mere. Det er i hvert fald et kæmpe problem vi har, og det kræver utroligt meget. Byens udseende er et vigtigt parameter til et trække folk til byen, så kommunen bruger mange penge på at holde det rent, men der er rigtig meget af-

fald. Derfor gør man meget ud af at forhindre at åen bliver et affaldsobjekt.“

At holde sin å ren

Blandt andet har de banket flere store skilte ned durk midt i åen. „Tak fordi du ikke fodrer ænderne med dit affald,“ står der på skiltet. Kønt er det ikke, og indtil videre har det heller ikke forhindret publikum i at svine som besatte. „Vi har nogle steder hvor inventaret ryger ned i åen hvis vi ikke

fastgør det. Skraldespande, bænke, alt,“ fortæller Lars Skovgaard, men understreger, at det er fåtallet som opfører sig sådan.

Under alle omstændigheder står Natur og Vej Service tilbage med problemet omkring hvordan man renser en å. I Århus er det kloakfolkene som heldigvis har en båd der står for det meste. De sejler gennem åen med et anker som fanger cykler og det meste andet, men når det ikke er nok,

Århusianerne nyder sommersonen i den såkaldte Abegrotte der er et niveauinddelt opholdsområde på den første etape af åbningen. Som det kan ses på skiltet er det ikke alle der tager skraldet med når de går. Århus Kommunes Natur og Vej Service bruger mange ressourcer på at holde åen ren. Foto: L. Thorsen.

ringer de efter forstærkning fra et privat dykkerfirma.

Og når dykkerne springer i vandet, finder de lidt af hvert. På en gennemsvømning i 2007 fandt de i omegnen af 700 cykler og 100 indkøbsvogne, fjernsyn og computere. Selv brændeovne og store olietønder fyld med beton er også blevet fundet i åen. Mest voldsomt var nok det vognlæs betonstykker og jern som en lastbil havde tømt ned i åen ved Thorvaldsensgade.

På den først åbnede strækning mellem Immervad og Mindebrogade opdager vi også straks flere vejmarkeringspæle som nok er blevet kylet i vandet af en lidt for frisk ungervend. Dem skal Lars Skovgaard også sørge for at få fjernet. Alligevel ville han ikke bytte åen væk. „Den skaber jo et rigtig interessant miljø og giver et sjovere arbejde,“ siger han. Desuden skaber de mange broer i flere forskellige niveauer og et væld af forskellige belægningsarter en fornemmelse af en dynamisk by med åen som livsår.

Nat og dag i Mølleparken

Genåbningen af åen har også medført nye helhedsplaner for de tilstødende områder og åens løb mod vest. Derfor stod den også på en komplet istandsættelse af åens nabo Mølleparken da åens anden strækning blev åbnet i 2008. Tidligere havde parken et dårligt ry. Den lå lidt lavere end vejene omkring og de ting der foregik i træernes dybe mørke, var skjult bag krat, bøghekker og kronernes skygger. Sådan er det ikke længere.

„Vi ville gerne have en letthed og gennemsiknelighed i parken. Nu kan du kigge dig omkring og se alle de kendte, gamle bygninger og kunstmu-seet Aros fra overalt i parken. Derfor kan du fornemme byrummet, og det er ret storslået,“ forklarer landskabsarki-

På den nyåbnede strækning fra Vester Allé og Mølleparken og ind til Immervad har åens bredder en frodig beplantning af urter og piletræer. Længere inde bliver miljøet hårdere og hårdere. Lindetræerne længere ude mod havnen lever et meget presset liv med små plantehuller.

tekt Anne Lundager fra Natur og Miljø i Århus Kommune.

Der er plantet nye fire meter høje kirsebærtræer i rækker i parken. Langs åen, hvor de gamle, poppelsyge popler stod, er der plantet pil. Tilbage er en enkel og åben park, hvor der i stedet for stier er et belægningsareal som indbyder publikum til frit at gå på kryds og tværs gennem parken.

I den ene ende af parken ligger hovedbiblioteket som de lokale børn tror har fået sit navn på grund af alle stenhovederne af berømte forfattere der står ude foran biblioteket. I den anden ende ligger åen hvor et bredt trappeområde i træ fortsætter belægningsarealet ned til åen. Her bliver de nederste trin nogle gange oversvømmet når åen står højt. Så ændrer den faktisk også retning og flyder den anden vej, for når vandet står for højt i havnen, så sørger en sluse under Vester Allé for at vandet løber den anden vej tilbage mod Brabrand Sø.

Men selv om byrummet ser dejligt ud i sommervarmen, har byens virkelighed dog også sneget sig ind i landskabsarkitekternes og byplanlæggerens visioner. Der er bl.a. opstillet pissoirer af plastik, og bag de spæde kirsebærtræer sidder en broget, brægende flok og - med Gasolins ord - drikker sig ihjel som de altid har gjort i Mølleparken.

„Det er et af de virkeligt hårde områder for os,“ forklarer driftsingeniør Lars Skovgaard. „Nogle gange tror du ikke dine egne øjne om morgenen. Det er en svinesti her nede. Her kommer alt fra autonome, narkomisbrugere og sælgere til studerende og børnefamilier. Mølleparken bruger vi både som grønne folk og rengøringsfolk enorme ressourcer på.“

En af grundene er at Folkets Hus ligger lige på den anden side. Folkets Hus er tilholdssted for mange unge som har prøvet lidt af hvert. De slæber sofaer med i parken og gør

generelt hvad de vil. Mølleparken er dog ganske fredelig sådan en solbestrålet juni formiddag hvor Grønt Miljø kigger forbi. I nærheden af de brede opholdstrapper ned til åen står en højgul isvogn og lyser op. Den er ankommet fordi byrådet gerne vil have et andet og mere omgængeligt klientel til at bruge parken.

Visioner og virkelighed

Selv det mere almindelige publikum som nyder arealet omkring Magasin og Europa Plads, kan svine. „Dette er nok det mest besøgte sted på Åboulevarden. Der er spisesteder og caféer på stribe, og man har lavet noget der minder om den spanske trappe derhenne, men den bliver populært bare kaldet abegrotten,“ fortæller Lars Skovgaard.

Det er ikke svært at se sammenligningen med Zoologisk Haves bavianer i klipperne. „Folk morer sig, men når vi kommer om morgenen, så er det desværre også en svinesti.

Vores fornemmeste opgave er at sørge for at når byen starter op, er der rent over det hele.“

Det er ikke kun menneskeabernes affald som Lars Skovgaards Natur og Vej Service skal tage sig af. De skal også sørge for at alt det grønne som strækker sig langs åen ser pænt ud. Og det er lettere sagt end gjort.

„I en stor kommune som Århus er der rigtig mange planlæggere involveret i de forskellige projekter, og tit tænker de ikke rigtig på at områderne også skal vedligeholdes bagefter.“ Her tænker Lars Skovgaard især på den afsats som stikker frem over åen omkring en meter under gadeplan. På afsatsen er plantet diverse klatrende og hængende planter fra Immervad og ud mod Vestergade og Mølleparken. Det ser levende ud og skaber et langt mere frodigt udtryk end en gold stenside. Desværre er afsatsen ikke lige til at komme til.

„Det ser jo godt ud, men vi

Bykort fra 1925 viser åen før til-dækningen. Første fritlægning var fra Immervad og ud til Mindebrogade. Næste stykke var opstrøms fra Immervad til Vester Allé. Nu venter kun det yderste stykke. Åboulevarden hed inden overdækningen af åen Ågade.

Model af det nye multimediehus som skal opføres på havnen sammen med en ny havneplads. Modellen viser også den sidste del af åen der endnu ikke er åbnet. Model af Schmidt, Hammer & Lassen.

Det oprindelige navn for Århus er Aros som bl.a. kunstmuseet har taget navn efter. Ar betyder å. Os betyder munding. Åens munding. Man skal ikke mange år tilbage før Århus næsten blev udtalt som Ar-os. Byen blev allerede i 900-tallet befæstet på grund af sin udsatte beliggenhed ud til havet. Gadenavnene Volden og Graven peger på hvor dele af befæstningen lå. Immervad var stedet hvor man krydsede åen for at komme ind i byen. Tegning gengivet fra Skalk 2/2005.

kan ikke sætte folk på uden at de har sikkerhedsudstyr og line i hele tiden. Det besværliggør det og gør det dyrere, og det betyder at vi nogle gange ikke er så tit over det som vi burde være. Hvis der er pres på, så er det en af de opgaver som ryger bagerst i køen,“ afslører Lars Skovgaard.

Langs Åboulevarden ned mod Mølleparken løber en bred gågade med en kunstfærdig belægning der er med til at forskønne området og som må have set godt ud på tegnebrættet. Omkring 'abegrotten' og den først åbnede strækning af åen, er belægningen lige så kunstfærdig, men igen har virkeligheden svært ved at følge visionerne.

„Vi har virkelig haft store problemer med at belægnin-gerne ikke kunne klare de store belastninger der opstår når lastbilerne skal ind og aflevere varer til caféerne og de mange spisesteder. Fliserne ligger skæve og bliver kørt i stykker. Det er et kæmpearbejde at få

vedligeholdt dem, for lige så snart de stikker op, er de til fare,“ forklarer Skovgaard.

Åens munding

De sidste par hundrede meter fra Mindebrogade og ud til havnen skal åbnes i forbindelse med byggeriet af et nyt, stort multimediehus på havnen. Ifølge planen går NCC Construction Danmark i gang med byggeriet i august 2011.

Hele projektet kaldes 'Urban Mediaspace Aarhus' og omfatter opførelse af Multimediehuset, et automatisk parkeringsanlæg med 1000 pladser, nye havnepladser, fritlægning af den sidste del af Århus Å samt omlægning af infrastrukturen i området. Multimediehuset bliver bl.a. Århus' nye hovedbibliotek og forventes at stå færdigt sidst i 2014, mens Havnepladsen er klar i 2015.

Det er endnu umuligt at vide hvordan området bliver at vedligeholde for Lars Skovgaard og hans folk. I stedet vil Grønt Miljø viderebringe hvad

bedømmelsesudvalget skrev, da de i marts 2009 valgte arkitektfirmaet Schmidt, Hammer, Lassen architects og landskabsarkitekt Kristine Jensens Tegnestue til at stå for projektet:

„Det nye havnebyrum fungerer i sin helhed som et hængsel der på meget overbevisende måde fanger stedets bevægelsesmønstre. Funktionelt supplerer Havnepladsen midtbyens historiske torvedannelser og opfordrer med sin fleksibilitet og åbenhed til nye banebrydende aktiviteter for byens borgere og erhvervsliv på en særlig livgivende måde (...) Bygningskomplekset er - med den hævede bastion, der rummer parkeringsanlægget og ankomstcentret, det enkle glasprisme med mediaspace og den svævende tagflade med kontorer - let at forstå og fungerer set fra Åboulevarden som et markant landmark.“

Århus Å vil altså afslutte sin færd mod havet med manér. Det gør den ikke i dag. Havnen ligger næsten øde hen og

venter på alt det liv, byplanlæggerne vil genskabe, og åen løber ubemærket ud i vandet bag Honnørkajen hvor de kongelige lægger til når de lægger til. Længere mod nord strækker øde og ubrugte havnearealer sig indtil man når den nye strandbar og beachvolleybanen i den fjerne ende.

I vinters lå der også en skøjtebane som kun var sjældent brugt, og som Natur og Vej Service flere gange var ude og skrabe fri for sne. Der ligger også et stort hul i jorden. Det er fundamentet til det præstige-fulde byggeri 'Lighthouse' som Sekretariatet for De By-nære Havnearealer har sat i søen. Når man ser mod kransil-huetterne over de store, tomme asfaltflader, tænker man at sekretariatets planlæggere i hvert fald ikke mangler plads at folde deres visioner ud på. Vandet er løbet tilbage i århusianernes drømme. Lad os så se hvad der sker når det løber ud i virkeligheden, og prakti-kerne skal holde styr på det. □

Man kan ikke se byen for bare træer

Frederiksberg Kommune har et enkelt løfte til sine borgere: Alle skal kunne se et træ fra sin bolig. Den lille storbykommune er en oase på grund af sin kærlighed til træerne

Frederiksberg Kommune er en ø i Københavns Kommune. Og har modsat sin storebror altid stemt konservativt. Nu truer finanskrisen den ellers så propre kommune. Det kan ramme renholdet og gadefejningen.

Der ligger ikke en skov midt i København. Der ligger til gengæld et smørhul. Det hedder Frederiksberg og er det femte sted som Grønt Miljø besøgte på sin rundtur til de danske kommuner. Besøget er ikke den store udgift da bladets lokaler ligger durk oven i Frederiksberg Have. Derfor kan vi også dagligt bevidne det store engagement som kommunen udviser for sine træer. Træerne breder sig langs praktisk talt alle veje og i enhver af de små haver.

Der er en grund til at haverne er små, for Frederiksberg fylder kun 8,7 km², og folk bor tæt. Faktisk bor de tættere end nogen andre steder herhjemme, for de mere end 11.000 borgere per km² er Danmarksrekord. Det er dobbelt så mange som i København der omgiver Frederiksberg med trængsel og alarm på alle sider. Alligevel er Frederiksberg - der kalder sig selv Københavns grønne hjerte - kendetegnet af sin ro som gør den elsket af børnefamilier og pensionister. Og her spiller træerne en uvurderlig rolle.

Alle elsker trævision

Det kan ikke komme bag på nogen at netop Frederiksberg

Kommune har gjort det ulovligt at fælde træer over 25 år og har vedtaget en vision om at alle skal have udsigt til et træ fra sin bolig. Det var daværende borgmester Mads Lebech (C) og en grøn én af slagsen stolt over:

„Visionen er opstået som en letforståelig og ligetil huskesætning for alle i forvaltningen. Kan du finde plads til et træ ... så plant det! Og baggrunden. Ja, kan alle fra deres bolig se et træ, så giver det harmoni og ro i sindet. Sådan virker træer på de fleste af os. De gør livet lidt grønnere,“ sagde Mads Lebech i et interview til træbranchens informationsprojekt Træ Er Miljø.

Frederiksbergs vision om en træudsigt til borgerne har også fået øjenlågene til at løfte sig uden for den grønne branche. Den er ligefrem blevet et glanseksempel blandt erhvervslivets teoretikere. I den nye bog 'Strategisk ledelseskommunikation' skriver ph.d.-forskerne Anders Børdum og Jacob Holm Hansen:

„Eksemplet er eksemplarisk, for det viser potentialet i en vision. Det er en øjenåbner der kan få selv en støvet skribent til at plante et træ. Når en vision er god, får den alle til at

arbejde med på sagen. Så bliver ledelse til selvledelse. Hvis alle virksomheder bare fik denne underfundige genialitet ind over sig, ville Danmarks fremtid se lysere ud.“

Det var nu ikke strategisk ledelseskommunikation der lå stadsgartner Karsten Klintø mest på sinde da han fandt på den 'underfundigt geniale' vision. Han tænkte såmænd på træerne og de miljømæssige fordele de giver byen.

Hvert et træ tæller

Stadsgartneren tøver ikke et sekund da Grønt Miljø spørger ham hvad træerne betyder for Frederiksberg Kommune:

„Hvad end det er vores vejtræer eller de privatejede træer, så udgør de en stor del af den bolignære naturoplevelse. Det er mindst lige så vigtigt som parkområderne, for selv om de store statshaver som Søndermarken og Frederiksberg Have selvfølgelig tegner landkortet, er de enkeltstående, vertikale vækster lige uden for vinduet nok så vigtige. Der har du mulighed for at se hvordan vejret er på alle tider af året. Der er altid en gren eller lidt bevægelse i bladene. Måske sidder der sne på kvistene, eller du kan måske betragte en fugl, der spiser bær fra træet. Det fortæller,

Den nok mest kendte gade på Frederiksberg er naturligvis kendetegnet af sine træer. Det er Frederiksberg Allé hvis lindetræer beskæres hvert 4.-5. år som en kandelaberbeskæring.

Selv de mindste sidegader på Frederiksberg er ofte præget af markante vejtræer. Her er det N.J. Fjords Allé hvor træerne næsten står tættere end bilerne. Foto: Karsten Klintø.

hvordan situationen er udenfor, inden du får fat i overfrakken," fortæller Karsten Klintø.

Frederiksberg Kommune har også Danmarksrekord i vejtræer. Der er ganske enkelt flere vejtræer per løbende meter her end noget andet sted i dronningeriget. I alt er der cirka 6.500 vejtræer. Dertil kommer 300 formede træer og godt 5.000 fritvoksende træer i mindre parkområder. Hertil kommer træerne i Frederiksberg Have og Søndermarken samt alle de privatejede træer.

Som læseren måske har bemærket er der tale om cirka 6.500 træer, men den slags sløseri er snart slut. Kommunen vil ganske enkelt tælle alle sine vejtræer og give dem et nummer. Når projektet til 330.000 kroner er færdigt, vil det lette kommunikationen mellem udførerne i Frederiksberg Gartner- og Vejservice og bestillerne fra Vej og Park på rådhuset. Når man ikke står ansigt til ansigt, kan det nemlig være vanskeligt at forklare præcist hvilket træ der skal beskæres.

„Vi har været ude for nogle

pudsige episoder hvor driftsfolkene i en mail har fået at vide at de skulle beskære det første træ til højre på en vej. Men da de så kører derud, er vejen ensrettet imod husnummereringen, så de ankommer fra den anden side. Resultatet er derfor at de går i gang med det diagonalt modsatte træ," beretter Karsten Klintø.

Den slags kommer ikke til at ske længere når de har styr på træernes numre, og så har kommunen også mulighed for at holde logbog med plantningsår, art og andre oplysninger over alle træerne. Det er nu ikke sådan at forvaltningen vil starte i den ene ende med 'træ nummer 1' og så gå gennem kommunen indtil de når 'træ nummer 6.500'. Træerne vil i stedet blive nummereret ud fra vejene de står på. Vejtræerne med ulige numre vil stå på den side af vejen, hvor husnumrene også er ulige.

Frederiksbergs krise?

I det allerfjerneste hjørne af Frederiksberg ligger Frederiksberg Gartner- og Vejservice.

Det ligger faktisk så yderligt at man må mistænke korttegneren for at have hikket og kommet til at tegne et hak ind over kommunegrænsen i Valby. Her springer Grønt Miljø ombord hos driftskoordinator Rasmus Andersen og gartner Oliver Burger, hvis tyske accent passer fornemt til det honnettede Frederiksberg.

Vi skal ud og 'løfte' nogle platantræer der er ved at sænke deres grene ned over cyklisterne ører på hjørnet af Roskildevej og Borgmester Fischers Vej. Rasmus Andersen er i sin tid uddannet skovarbejder, men nu styrer han område 2 hvor 12 mand sørger for at Frederiksberg lever op til sit rygte og borgernes høje krav. Og det er ikke altid lige let.

„Man kan godt mærke at der er noget under opsejling på grund af finanskrisen. Men indtil videre er ingen blevet fyret. Nogle gange mangler vi til gengæld materiel. Vi kunne også trænge til flere hænder, men der kan ikke ansættes flere," forklarer Rasmus Andersen, mens vi hopper ud og

besigtiger træerne hvis grene hænger lidt for tungt ned mod det trafikerede hjørne.

„Det område vi kører i, er blevet større. Desuden har Frederiksberg og København byttet nogle områder, men det hele er landet netop i vores område, og samtidig er der lavet flere nye anlæg herude med træer, så vi mangler sgu nogen folk nogle gange.“

Rasmus er ikke helt galt på den i sin vurdering af finanskrisen. I organisationen har han en driftsleder over sig, og over driftslederen sidder Dorte Kjerulf. Hun er leder i kontraktafdelingen i Frederiksberg Gartner- og Vejservice og skal holde styr på 165 folk, heriblandt 65 som bl.a. har til opgave at passe på Frederiksbergs løvtag. Hun er heller ikke i tvivl om at finanskrisen snart kommer til at vise sit grimme fjæs i Frederiksberg Gartner- og Vejservice.

„Det kommer vi til at mærke," siger hun med alvor i stemmen. Uden for hendes vindue står to høre, døde popler og strækker deres nøgne

grene lodret op i luften. De står på grunden hos plejehjemmet ved siden af og er uden for driftafdelingens lange sakses jurisdiktion.

„Det går jo i etaper i kommunen. Det startede på rådhuset. Der havde de fyrerunder i maj, og så kommer det nye budgetforslag i starten af september. Her lægger de nok snittet på de faste kontraktopgaver, og så er det klart at hvis der skal tages nogle millioner, er der kun få muligheder. Man kan være mere effektiv, spare på helt basale ting eller afskedige. Og vores største udgift er jo løn,“ siger Dorthe Kjerulf men understreger at hun ikke håber at det kommer til at ramme så hårdt.

Til gengæld kan det sagtens tænkes at der vil blive skåret ned på gadefejning og andet renhold i kommunen. „Men vi har måske også ligget et kvalitetsniveau over mange andre kommuner, så vi kan nok tåle det,“ pointerer Dorthe Kjerulf.

Perfektionistisk

Det rige Frederiksberg er altså ikke usårligt. Men det kan virke sådan. Selv udliciteringer har svært ved at bide sig ordentligt fast herinde, og indtil videre har Frederiksberg kun tabt en kirkegård til private anlægsgartnere. Desuden er det tre år siden der sidst har været en udbudsrunde, og der er endnu ingen politisk beslutning om at nye udliciteringer skal sættes i søen i det nye år.

Det betyder at Rasmus Andersen kan koncentrere sig, finde håndværktøjet og holde træerne i acceptabel stand, og Grønt Miljø kigger på, mens han snakker og forsigtigt tager vægten af en stor gren, inden han saver den af inde ved stammen. På den måde undgår han at grenen trækker barken af da den falder ned.

Som skovarbejder kan Rasmus Andersen tydeligt mærke at der er et fokus på træer i kommunen. „Jeg har arbejdet i fire år i Ishøj, og der er en tydelig forskel. Det er især fordi, at Frederiksberg er en bykommune, mens Ishøj ligger mellem land og by. Det betyder at de aldrig har dyrket vejtræer særligt meget. De fokuserer mere på grønne bæltter, og træerne er der ligesom bare.

Gartner Lise Stigsen er i fuld gang med at holde platantræerne ved i kryds ved Roskildevej. De små el-biler bruges til beskærings- og renholdsopgaver, men det er ikke kun de små opgaver som kan klares uden benzin. Kommunens driftafdeling var de første herhjemme til at købe en 5,5 tons el-lastbil. Foto: L. Thorsen.

Herinde er vi jo nødt til at afsætte plads og etablere plantehuller hvis vi vil have et nyt træ, og så planter vi en stribet på 30 styk.“

Når man kigger nærmere i de ydelsesbeskrivelser som Rasmus Andersens folk arbejder ud fra, kan kommunen heller ikke skjule sin kompromisløse holdning til dens træer. Under 'acceptkriterium' står der: '10 ud af 10 målinger skal over-

holde kvalitetskravet umiddelbart efter arbejdets udførelse'. Der er altså ikke noget med at ryste på hånden hvad end man kronereducerer, beskærer vanris eller lformbeskærer. Det skal være perfekt hver gang.

Aldrig over 20%

Hvad end man ser på politikerens højtragende taler eller driftfolkenes lavpraktiske hverdag, er der ingen tvivl om

at Frederiksbergs træer er en afgørende del af kommunens identitet. Det betyder også at de ikke kan tåle endnu en el-mesygge. Jo flere af samme træart der er i kommunen, jo mere sårbar er den or at ende i en lige så grim situation som dengang hvor næsten hver fjerde af kommunens træer forsvandt.

Det har Karsten Klintø for længst taget højde for. I dag

har Frederiksberg et væld af forskellige træer, nogle storbladede, andre småbladede, nogle blomstrende med frugtsætning. Ingen træart udgør mere end 20% af det samlede antal træer i kommunen. Der er plantet 22 forskellige træarter langs vejene og mere end 60 forskellige sorter. Der er nok ingen anden kommune som så bevidst arbejder bevidst med at indføre så mange forskellige træarter.

„Vi vover det ene øje og prøver på noget nyt. På Danasvej har vi taget en ny lindeklon i brug. Den hedder Odin og har lidt større blade end de andre lindetyper og indtil videre tyder det godt. Selv om vi vedligeholder vores eksisterende

de træbank, kaster vi os også gerne ud i ting, der ikke er afprøvet i årevis,“ siger stadsgartneren.

Det er han selvfølgelig også nødt til hvis han vil leve op til den vision han selv har skabt, og som nu også står i kommuneplanen. Alle Frederiksbergs borgere skal kunne se et træ fra deres bolig. Men er det overhovedet realistisk?

„Det er noget vi stræber efter. Det kan da være at der er nogle steder hvor man skal læne sig ud af vinduet. Men selv om jeg ikke vil vædde på det, vil jeg mene at det er vanskeligt at finde en bolig, hvor denne målsætning ikke er opfyldt,“ mener Karsten Klintø, der i en årrække har siddet i

bestyrelsen for Dansk Træplejeforening. Derfor er der også plantet op mod 200 træer mere end de 85 som Frederiksberg Gartner- og Vejservice har kontrakt med rådhuset om at plante hvert år.

Træet over alt

Ganske usagligt kan man få tanken at det må være dejligt at være træ her i kommunen. Til jul er mange af træerne helt fyldt med flere tusinde dioder der spreder deres gyldne lys af overskud og tradition ud over Frederiksbergs borgere. Grønt Miljø føler sig overbevidst om at en landsopgørelse over 'flest julelys per træ i kommunen' ville blive en storsejr til Frederiksberg.

Og i hverdagen kæmper Karsten Klintø og resten af Vej- og Park for træerne med næb og klør; hvad end det er en virksomhed, som prøver at fælde en mægtig blodbøg, eller en beboer i en boligforening er træt af at den gamle kastanje i gården skygger og beder viceværten om at fælde den. For den går ikke.

Det er forbudt at fælde træer som er mere end 25 år gamle, men det er kommunalbestyrelsen der beslutter hvilket træer som bør blive stående. Og indtil videre har politikerne lyttet, når kommunens træfolk har taget ordet.

Det betyder også at Rasmus og de andre i driftsafdelingen kører rundt og vander træer i regnvejr. Selv under skybrudene som smider hundreder af milliliter vand på hver af kommunens få kvadratmeter.

„Herinde midt i byen er plantehullerne jo ikke særligt store, så de kan ikke nå at trække særligt meget vand ind. Men der er blevet lagt drænrør i jorden som vi så vander i uanset vejret indtil træet er fem år,“ forklarer Rasmus Andersen.

Tidligere var der faktisk flere vejtræer i Frederiksberg Kommune som døde af for meget og ikke for lidt vand. Det var nu ikke fordi Rasmus og driftsfolkene gik amok med vandkanden.

„Hvis der har stået for meget vand i jorden i lang tid, så dør rødderne på grund af iltmangel og anaerob gæring. Vi gjorde så det, at vi lavede 'kuvøser', og det gav pote. Normalt kan man ikke have mere end 30-40 centimeter organisk materiale, for så bliver det problematisk længere nede, men vi prøvede at tilføre ilt nedefra. I en kuvøse laver man plantehullerne så store som muligt, også ud under parkeringsarealer og cykelstier med rodvenligt bærelag. I bunden af hullerne har vi udluftningslag og så et rør op til overfladen. Så får jorden ilt fra begge sider og gasudsvingen ryger op gennem røret,“ forklarer Karsten Klintø.

På Frederiksberg har de altså kuvøser til træerne. Nogle ville kalde det at gå til yderligheder. Andre ville kalde det kærlighed. □

Private har ikke hånd- og halsret over deres egne træer i Frederiksberg Kommune hvis træet er over 25 år gammelt eller markant i gadebilledet - som de to træer her. Man må kun fælde træet hvis det er sygt eller til fare for borgerne. Hestekastanjen har fået helt brune blade på grund af minermøl. Foto: S. Holgersen.

Legoland, Lalandia, lufthavn ... OG LANDSKAB!

De fleste kender Billund for dens attraktioner, men bag klodser og vandrutchebaner ligger en af verdens mest unikke landskabstyper. Nu vil kommunen have både lokale og turister derud

Vi står på en hedeslette. Foran os er landskabet spættet af enebærtræer og skovfyr, hedelyng og revling, sand og tørvemose og strækker sig helt ud til Danmarks tidligste fortid. Dengang i køl-vandet på den sidste istid hvor der kun fandtes tre typer nåletræer i landet. Skovfyr, taks og enebær. Dengang hvor skovene ikke kom igen når lynnedslag havde sat branden i gang. Det var nemlig umuligt for træerne at få fodfæste igen i sandet som istidens gletchere havde slæbt med ind i landet og gennemskyldet med så mange milliarder liter vand at der ingen næring var tilbage.

I dette næringsfattige land-

skab gik de såkaldt 'store græssere', urokser, vilde heste og elge omkring og holdt den spirende bevoksning nede. Jorden blev så udpint, at heden opstod. Det kunne tage flere hundrede år fra det første lav fandt fodfæste på en klippe i det forblæste sand og til at der var dannet nok organisk materiale til at træerne igen kunne strække sig mod himlen.

En Boeing 737 brummer forbi, højt over heden og langt fra fortiden, og Grønt Miljøs udsendte kommer tilbage til nuet sammen med biolog Mads Navntoft Olsen. Vi er på Store Råbjerg i Billund Kommune. Vi er kommet for at be-

søge kommunens ukendte forlystelse.

Billund er landskendt for Legoland, Lalandia og sin lufthavn, hvis tunge maskiner netop har forstyrret hedens tidløse fred. Men maskinen og dens passagerer er velkomne. Billund Kommune har nemlig en vision om at blive 'Nordeuropas største destination for familieturisme'. Det er et højtravende mål for en midtjysk kommune med blot 26.000 indbyggere. Derfor er der brug for at tænke nyt, og det har kommunen gjort ved at tage fat i sin ældste attraktion - landskabet. Der skal stier ud i landskabet, og historierne om hedesletterne, opdyrkningen,

pesten, kirkerne, jernbanen og afbrændingerne skal fortælles til omverdenen.

Ikke uden min bil

Den internationale vision betyder dog ikke at de nye planer er udformet for turisternes skyld. Landskabet skal også inddrages til fordel for lokale motionister, dem der bare skal i skole og på arbejde og alle andre som rent faktisk bor i kommunen.

Sådan er det ikke i dag. Faktisk hænger Billund Kommune ikke rigtigt sammen. Kommunalreformen i 2007 betød at de tidligere Grindsted og Billund Kommuner blev lagt sammen. Sammenlægningen er

Billund Kommune efterstræber i sin naturpleje at heden beholder sit karakteristiske mosaiklandskab. Her er et blik ud over Store Råbjerg.

En almindelig hede ved Grindsted. En gammel sitkagran er fældet for at give plads til de får og med tiden også kvæg som skal græsse og hjælpe til at holde heden. Dyrenes første opgave er at spise den invasive glansbladede hæg som skyder op overalt omkring den oversavede stamme.

dog først og fremmest en administrativ virkelighed, ikke en virkelighed af betydning når man har traveskoene på og madpakken i tasken. Den dag i dag er der kun én forbindelse mellem kommunens to store byer, Grindsted og Billund. Det er landevejen, og den er smal med hurtig trafik og indbyder absolut ikke til en hyggelig cykeltur eller en opdagelsesrejse med ungerne. Byerne ligger hver for sig, og det er ikke rigtigt til at komme omkring uden sin bil.

„Det kan være et problem alle steder i det som folk kalder udkantsdanmark. Her tager man bilen på en strækning på to kilometer hvilket jo er en strækning som man ville gå i det centrale København. Forskellen er at herude kan du måske ikke se et eneste hus på hele vejen og så virker turen lang, mens man bare lige skal 'rundt om hjørnet' når du har byfortætning med masser at se på,“ forklarer ingeniør Kim Søgaard der er gruppeleder i Billund Kommunes Teknik- og Miljøforvaltning.

Grønt Miljø opdagede også

de lokales trang til biltransport på turen rundt med tre forskellige rutebiler i kommunen. Der var nemlig på intet tidspunkt ikke en eneste passager over 17 år med, bortset fra Grønt Miljø's udsendte. Resten må simpelthen have taget bilen. Det er et problem for både folkesundheden og miljøet når bilen er det naturlige førstevalg. Faktisk pointerer Sundhedsstyrelsen at den danske tradition med at cykle er en af de vigtigste grunde til at vi ikke bliver så voldsomt fede som f.eks. englænderne og amerikanerne.

Stierne åbner landet

I dag er der omkring Grindsted anlagt cykelstier på nogle af de gamle jernbanelinier der fører mod nord og en enkelt mod syd fra Grindsted. Resten af både gå- og cykelstierne lukker sig om sig selv i netværk omkring de enkelte byer. Det betyder at det er vanskeligt for både lokale og turister at bevæge sig ud i landskabet, hvad enten det er daglig transport, en spontan smuttur eller en dagsrejse for oplevelsens

skyld. Det vil kommunen nu ændre ved at prioritere en fortsat udbygning af cykelstier og stisystemer. På den baggrund har Landskabsværkstedet bl.a. udarbejdet en række forslag til stiprojekter som kan binde både land og by sammen i den nye kommune hvis rammerne for projektet bliver vedtaget af byrådet.

„Med stierne og et fokus på formidlingen prøver vi at gøre landskabet mere synligt og trække dets kvaliteter frem. Store dele af landskabet har jo levet et landbrugsliv, og når man har boet et sted i mange år kan man komme til at blive lidt 'stedblind'. Derfor er det godt nogle gange at få folk udefra til at åbne vores øjne for vores unikke landskab, og det er det vi håber at samarbejdet med Landskabsværkstedet kan være med til,“ siger Kim Søgaard.

I idékataloget over stiprojekter er det klart at stierne ikke kun skal binde kommunen bedre sammen med sit landskab, men skal også binde kommunen bedre sammen med hele regionen. Stier mod

Skjern Å Nationalpark, Varde Å, ud til Margueritruten og ned i Vejle Ådal skal sikre en sammenhæng der strækker sig langt ud over de snævre kommunegrænser.

Beskyttet natur

Hvad er det for et unikt landskab som vi alle absolut skal gennes ud i? Det har Grønt Miljø fået biolog Mads Navntoft Olsen fra Billund Kommune til at vise og forklare. Mads blev ansat for godt to år siden efter kommunalreformen, hvor ansvaret for de naturbeskyttede områder overgik fra amterne til kommunerne.

Billund Kommune er faktisk næsten fuldstændig gennemsnitlig, når det gælder naturbeskyttede områder - altså områder der er underlagt §3 i naturbeskyttelsesloven. Det betyder at kommunen har pligt til at passe på områderne og sørge for ikke at forringe levevilkårene for de eksisterende arter på de kommunale §3-arealer. 10% af kommunens areal er dækket af sådanne områder, mens lands gennemsnittet er omkring 9,5%.

Til gengæld er det ikke kun vores egne naturbeskyttelsesbriller som kan se at der er noget at passe på mellem kommunens byer og landeveje. Flere områder er underlagt EU's habitatdirektiv eller fuglebeskyttelsesdirektiv. Det betyder at man på europæisk plan har kigget på kontinentets landkort og fundet ud af at her findes områder og dyre- og plantearter som er truede eller unikke og vigtige på en større skala, end den almindelige kommunalt ansatte normalt beskæftiger sig med.

„Indlandsklitter finder man ikke mange andre steder. Dette områdes landskab og sammensætning af planter er enestående i næsten hele verden,“ fortæller Mads Navntoft Olsen.

Hedens pyroman

Sandlandskabet og hedesletterne er omkranset af skovfyrt og beskyttet af alt fra EU over

Når hedelyngen efter 20-40 år bliver gammel og dør, dukker der - som her - almindelige mosser op, og stille og roligt over mange årtier bliver jorden mere og mere næringsrig indtil træerne til sidst kan vende tilbage.

Biolog Mads Navntoft Olsen fra Billund Kommune er her i færd med at udpege arterne som skyder op på kanten af skovbrynet. Her fandt han den myrespredte kildeskar. Myrene elsker de olier som er i frøene og spreder den vidt omkring.

staten til lokale fredninger. Det ændrer dog ikke ved at heden er et halvt naturlandskab og halvt kulturlandskab. Da vi mennesker i bondestenalderen begyndte at brænde skov af og anskaffe os græssende dyr, bredte heden sig nemlig først for alvor.

Det er dette halvoprindelige udtryk som kommunen prøver at vedligeholde når de lader får græsse den almindelige hede ved Grindsted, men når hedelyngen bliver gammel, mosser bryder frem og jorden er ved at blive for næringsrig, står de heller ikke tilbage for at brænde heden af igen.

„Hvis man skal pleje en hede, skal man bare være hård ved den. Det har den godt af,“ understreger Mads Navntoft Olsen. Faktisk hjælper hedelyngen med til at futte sig selv og sine artsfæller af. Hedelyng er tilpasset til at brænde en gang imellem og opmagasinerer olier i stedet for stivelse og brænder derfor lettere. Det er på én gang dens måde at gøre selvmord på og dens måde at overleve på. Hvis ikke heden brænder af, bliver lyngen nemlig med tiden overhalet og overgroet af andre arter.

Samtidig er hedelyngen også unikt tilpasset det meget barske mikroklima der findes

på heden. Alle bladene sidder helt tæt ind til stængelen. Det betyder at der er en meget lille overflade i forhold til volumen. Hvis man skærer bladet igennem, bliver det også tydeligt at den har rullet bladet sammen så undersiden er rullet indad, og det er herfra fordampningen sker. Hedens tørke bider altså ikke på lyngen.

Hvad er en hede?

En hede er en hede hvis den er over 2.500 m² og dens primære bevoksning er dværgbuske. Men nu er en hede jo ikke bare en hede. Den varierer i udtryk med alderen, men ellers er det først og fremmest fugtigheden der afgør hvilken type hede vi har med at gøre. Fra den tørre hede med sandstar og lav til tørvemosen som er våd og fuld af spagnum og omkranset af vandelskende klokkelýng. Kun næringsfattigheden har de forskellige typer heder tilfælles.

På sin tur rundt i landskabet ser Grønt Miljø en række vidt forskellige landskaber der alle kan karakteriseres som hede. Først den kommunale, almindelige hede ved Grindsted, hvor gammel lyng er ved at forgå, og jorden er ved at være lidt for næringsrig, så nu sætter de får ud for at forhindre

dre yderligere tilspiring af 'ikke-hedearter'.

Dernæst det statsligt ejede, kuperede hedeområde Store Råbjerg som er lige efter Mads Navntoft Olsens hoved. Et mosaiklandskab med et lilla tæppe af hedelyng i forskellige aldersstadier som breder sig ud over landskabets bakker. Og ind imellem bakkerne ligger en tørvemose lunt og vådt.

Og til sidst ventede den rigtige landskabsgodbid, indlandsklitterne i Grene Sande der ligesom Store Råbjerg blev fredet allerede i 1967.

Pionerlandskabet

Intet sted er heden hårdere at overleve i end i sit første stadium, hvor kun laver og specialiserede græsser kan eksistere i det næringsløse sand. Sådan kan man opleve den i Grene Sande. Her strækker store sandflader sig mellem klitternes toppe hvor enkelte bjergfyr og skovfyr kaster deres skygger over det hede sand. Helt nede ved sandet kan der blive 50-60 grader i solen.

Det er derfor ingen af os nogensinde ser hedemyren, selv om der kan være 4.500 af dem pr. m². De kommer nemlig kun frem om natten. Den grønne sandspringer og de særlige heededderkoppearter så vi desværre heller aldrig. Ingen overlever hedens begyndelse uden særlige taktikker.

For en uddannet bybo som Grønt Miljø udsendte er landskabet ufatteligt. Selv om vi er omkring 100 km fra nærmeste kyst, breder sandhavet sig ud mellem skovfyrrenes stammer hvor blåbærrene breder sig under, og okkergul skørhat og rød fluesvampe bryder op på grænsen mellem skovfyrrenes nåle og det fine ørkensand som blev efterladt da istidens gletchere drog mod nord.

Mads Navntoft Olsen peger på det bleggrønne dække på jorden i sandets udkant. „Hvis du en dag skulle styrte ned med flyveren over Grønland, så kan du spise lav. Der er fuldt af c-vitamin.“ Grønt Miljø udsendte kan også afsløre, at lav brænder på tungen som chili efter lidt tid. Lav er noget af det første som koloniserer heden, og netop blandt hedens pionerarter er mange af de rødlistede arter.

Hede konkurrenter

På vejen ud af Grene Sande slanger en hugorm sig hurtigt væk fra stiens sand foran os og ind i hedelyngens forveddede krat. Det koldblodede krybdyr er afhængig af både sten eller sandflader at varme sig på og bevoksning at gemme sig i. Bl.a. derfor er mosaiklandskabet så vigtigt at bevare. Det er desværre ikke så ligetil. Hvis kommunens plan om at få flere besøgende ud i landska-

bet lykkes, betyder det også et større tryk på bevoksningen, hvis rødde er det eneste som holder klitterne fra at vandre ud gennem landskabet.

Allerede nu står græsarten hjelme på klitternes grænser og håber at klitterne bliver brudt op. De venter blot på, at sandets vandring bliver genoptaget så de får de en konkurrence fordel i forhold til de andre arter.

Samtidig er en række invasive arter klar til at bemægtige sig landskabet, så snart det bliver for næringsrigt. Det gælder eksempelvis glansbladet hæg, blåtop og bjergfyr som blev plantet i stor stil i kommunen da de såkaldt 'københavn-plantager' skød op omkring forrige århundredskifte.

Også sitkagran er på listen over de uvelkomne arter. Den opfører sig invasivt på de britiske øer - og nu også i Store Råbjerg.

Men herude er heden aldrig mere end en rask brand væk. Så er det igen kun lyng, lav, sandstar og andre hårdføre organismer der tør slå rødde. Derfor vil der nok være hede til de fleste i mange år endnu. Det håber Billund Kommune i hvert fald på med sin vision om sig selv som Nordeuropas største destination for familieturisme. Derfor er der nok ingen fare for at det ender så galt, som H.C. Andersens skriver i 'Jylland mellem tvende have': „Skynd Dig, kom! om føie Aar. Heden som en Kornmark staaer.“ □

Sandstar (*Carex arenaria*) er en flerårig urt man finder man i kystklitter og i indlandsklitter. Sandstar kaldes også 'soldaterstar' fordi den breder sig fremad på linje langs plantens underjordisk udløbere.

Det er ikke til at se at vi er omkring 100 km fra kysten. Her i Grene Sande er sandet lige så fint som ørkensand, og det er herfra at naturen tager sit første skridt mod hede når pionerarter som sandstar får fat.

Dragør oven og neden vande

Selv om Dragør er en af landets mest klimatruede kommuner, har man valgt at se vandmasserne som en positiv udfordring. Det vandt kommunen Byplanprisen for

Der er nogle foruroligende billeder i Dragørs klimastrategi. De viser hvordan kommunen ville blive påvirket hvis den blev ramt af en stormflod i dag og i 2100. I første tilfælde ville halvdelen af kommunen blive oversvømmet. Men hvis FN's prognoser for havstigning holder stik, og Dragør bliver ramt af en stormflod i år 2100, så ville over 75% stå under vand.

Det må ikke være sjove perspektiver at stå med i hånden som afdelingschef i Plan og Teknik i Dragør Kommune, men Jørgen Jensen er ikke parat til at hoppe i gummibåden endnu. „Dragør ligger her også om 100 år. Det vil naturligvis gå ud over de lavtliggende sydvestlige dele af kommunen, men ingen vil være nødt til at flytte fra sit hjem. Den forventede havstigning på 0,50-0,75 meter kan vi sagtens håndtere med diger,“ forklarer Jørgen Jensen.

Højdedrag på 3,5 meter

Dragørs indbyggere kan ikke bare bygge en mur af høje diger omkring sig, for næsten

hele kommunen er pålagt en eller anden form for restriktioner fra f.eks. Natura2000, §3 i naturbeskyttelsesloven eller andre fredninger. På sin vis er hele kommunen altså beskyttet - af lovgivning, men lovgivning hjælper ikke mod bølgerne der slikker op ad Dragørs flade landskab.

Dragør ligger på Amagers sydspids, og ligesom resten af øen er kommunen flad som bunden på et badebassin. Da

Jørgen Jensen nævner et terræn i nabokommunen Tårnby der ligger 3,5 meter over havoverfladen, kommer han til at kalde det 'højdedraget'. Det var vist ikke sket på Bornholm, men man må jo forholde sig til det landskab man har, og i Dragør er det fladt.

Gamle grøfter

Derfor er et af kommunens mest karakteristiske landskabstræk grøfterne. De grøfter

som hollænderne i sin tid gravede for at lede vandet væk fra markerne. De ligger der stadig og inddeler Dragørs landskab i et gitter af grøfter som leder ud til et antal større grøfter og videre ud i sundet. For det meste. Enkelte gange har kommunen ikke lige fået fjernet tang der bliver skyllet op i udløbet. „Men så skal bønderne nok minde os om det,“ fortæller driftschef Kim Schwartz og smiler mens vi står og kigger ned ad kommunens største grøft 'Hovedgrøften' der står som en snorlige streg ud mod Sundet.

„De gamle grøfter er en ret vigtig del af afvandingen af kommunen, og hvis vi ikke er 100% opmærksomme, så stiger det voldsomt op her,“ understreger Schwartz og peger ud over de flade marker som ligger i felter langs grøften.

Tang i udløbet er dog langt fra den hyppigste årsag til overløb på markerne. Dragør lægger nemlig jord til en del af lufthavnen selv om den hedder Kastrup Lufthavn. Det er store vandmængder der løber fra det 11,8 km² store lufthavnsareal. Regnvandet afledes via egne forsinkelsesbassiner til Hovedgrøften, men det er ikke altid nok. Ved kraftig regn kan afledningen fra lufthavnen sammen med den øvrige afledning fra markerne i oplandet oversvømme de lavere liggende marker.

Derfor er der overvejelser om at øge grøfternes kapacitet. Hovedgrøftens profil kan ændres og udvides, og antallet af åbne grøfter langs marker og veje kan øges, så de både kan udnyttes som lokal vandafledning og som landskabeligt og rekreativt element. Desuden er der tale om at skabe kontrollerede oversvømmelser på lavtliggende områder langs grøften, så de fleste marker går fri.

En anden overvejelse er at etablere stigbord ved Hoved-

VANDET ER PÅ VEJ

Regeringens strategi for tilpasning til klimaændringer i Danmark og FN's klimapanel har opstillet scenarier for hvordan klimaet vil udvikle sig de næste 100 år. De forventede konsekvenser af klimaets ændringer vurderes at medføre at:

- Havspejlet stiger 15 cm frem til 2050 og 50 cm til 2100.
- Hyppigere ekstrem højvande.
- Øget risiko for oversvømmelser.
- Tilbagerykning af eksponerede kyster.
- Øget risiko for gennembrydning af diger.
- Opstuvning i dræningskanaler, nedsat dræning af opland.
- Udfordringer med overfladevand og kloak.
- Mere årligt nedbør.
- Stigning i vinternedbøren på 18-43%.
- Fald i sommernedbøren med 10-25%.
- Kraftige nedbørshændelser i sommer og efterår.
- Øget stormaktivitet.

KILDE: Dragør Kommunes klimastrategi.

Efterhånden er store dele af strandengene groet til i rørskov og tjørn. Nogle steder er man gået i gang med at lade får afgræsse arealerne der i løbet af omkring tre år vender tilbage til den oprindelige engkarakter. Når opvæksten er for voldsom, så sættes slagleklipperen i gang.

Vandet definerer Sydamager hvor opskyllet sand og tang stille og roligt udvider stranden der her er dækket af rørskov. I baggrunden ses Øresundsbroen og den tunge skibstrafik på Øresund, mens Skåne er skjult i uvejrskyer.

grøftens udløb, så vandløbets udløb lukkes og man i stedet pumper vandet ud over kanten. På den måde kan vandet løbe væk fra grøften og baglandet uafhængigt af vandstanden i Øresund. Kommunen har altså for længst accepteret at man ikke kan håndtere

De forskellige elementer i Dragør som kommunen i sin klimastrategi vil arbejde på at udvikle. Som det ses er kysten, digerne og grøfterne en stor del af kommuneplanen. Grafik: Niras.

re de øgede regnmængder gennem større kloakker. Landskabet må også inddrages.

Grøn blå plan

Kommunens tilgang til klimaudfordringerne var grunden til at den i starten af oktober modtog Byplanprisen 2010. „Dragør er både en meget lille og en meget lavtliggende kommune. Derfor er det på en gang meget imponerende og meget indlysende, at netop Dragør har taget udfordringerne omkring det åbne land

og klimaet på sig. Der er mange kommuner, der skal tage hul på det arbejde i år. Derfor er det værd at se på Dragør Kommunes planer og metoder,“ lød det blandt andet fra Byplanprisens jury.

Dragør Kommune har lavet en såkaldt 'grøn-blå plan' som i år er indarbejdet i kommuneplanen. Det helt klare fokus er at gøre det truende vand til en ressource. „Det er helt klart den røde tråd i vores landskabsplanlægning - hvordan vi med vores flade landarealer

håndterer vandstigningerne i Øresund og flere og kraftigere regnskyl,“ fortæller afdelingschef Jørgen Jensen.

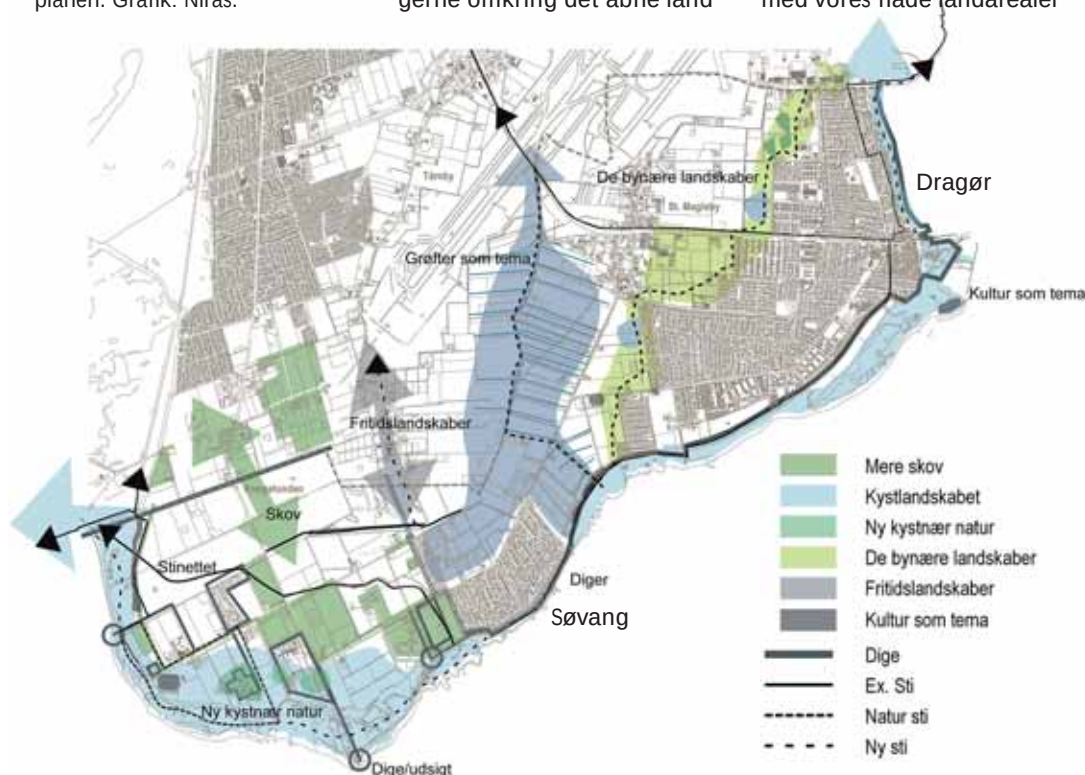
På den anden side er netop vandet en del af Dragørs tiltrækningskraft, og det flade, våde land er klassisk 'amar-kansk'. „På Sydamager har vi traditionelt et væld af grøfter og småsøer spredt ud over landskabet, og hele kystlinjen er kommunens stærkeste landskabselement,“ siger Jørgen Jensen. Disse værdier vil kommunen naturligvis gerne bevare, men hvordan giver man borgere og turister udsyn og adgang til kysten uden at lade bølgerne få frit spil?

Til at opnå udsynet har Kim Schwartz og driftsafdelingen slået de store rørskove og tjørnekrat ned som spærrede. Samtidig har der i tre år gået får på flere af strandene, så den oprindelige engflora og -fauna nu er vendt tilbage efter rørskovenes mørke.

Til at beskytte sig mod bølgerne har Dragør Kommune udarbejdet et særligt digekoncept der vil være mere effektivt end de gamle tangdiger som dragørboerne i sin tid byggede op for at kunne blege lærred på strandene.

Et digert dige

Der er mange måder at bygge diger på. Københavns og

Billedet er taget på den grænse hvor vedligeholdelsen af en tilfældig grøft overgår fra kommunen til de private grundejere i Søvang. Det kan være at grundejerne snart skal fatte leen.

Selv om det vil ændre sig i takt med de forventede globale vandstigninger, vokser Dragør faktisk. Længst væk ses den ydre revle, som rykker sig hele tiden og henter nyt land til kommunen. Bag revlen vil opstå en indsø som ofte vokser til med tiden. Som det ses på de strandede joller, er lavvande ikke et ukendt fænomen endnu.

Tårnby Kommuner har valgt at bygge et stort dige hele vejen rundt om på Vestamager på 4,5 meter. Den går ikke i det fredede Dragør. Siden den sidste oversvømmelse af Dragør By i 1992 er der dog blevet bygget et dige på cirka 2 meter rundt om byen, et dige der er indarbejdet og 'skjult' i det eksisterende terræn ved Dragør Fort og kystlinjen.

Resten af kommunen længere - og lavere - mod sydvest er dog ikke sikret bag diger. Her er det planen at kommunen skal inddeles i varierende beskyttelsesniveauer.

Der vil være områder af høj beskyttelse - byzoner der bliver beskyttet med diger af 2 - 2,5 meters højde.

Der vil være områder af middel beskyttelse - skovområder og lavtliggende åbent land hvor oversvømmelser får lov til at forekomme fordi digerne er lavere og forsøges bygget ind i landskabet.

Det sidste beskyttelsesniveau kan vi kalde niveau 0. Her er strandene og det havpåvirkede, dynamiske kystlandskab som vil få lov til at brede sig med revler eller blive taget tilbage med sæsonens skiftende vandstand og de kommende havstigninger.

Denne måde at se havstigningen som en rekreativ ressource og en måde at beholde et foranderligt landskab var endnu en af grundene til at kommunen løb med årets Byplanpris. „I stedet for at bygge diger alle vegne arbejdes der med et digekoncept der mange steder giver plads til et kystforland med øget biodiversitet,“ som Byplanpris-juryen formulerede det.

Det er dette gennemtænkte digekoncept som kommunen vil føre hele vejen op til det førnævnte højdedrag ved Ullerup i Tårnby. På den måde sikrer man sig mod alvorlige bagløb hvor vandet løber ind over landet fra sydvest og oversvømmer Søvang, Dragørs sydligste bebyggelse. Søvang er nemlig beskyttet af højvandsdiger på to sider, men det nytter ikke noget, så længe vandet bare kan rende rundt om. Så længe digebeskyttelsen er i orden, vil klimakonsekvenserne i byområderne dog primært være knyttet til regn-

Oversvømmelsen er ikke noget nyt, i hvert fald ikke i Dragør. Billedet er fra Strandlinjen i Dragør 1954.

hændelser. Men det kan jo også være slemt nok.

Vand på marken, tak

Ligesom alle andre kommuner får Dragør også problemer med ekstremvejr. 100 milliliter regn på få døgn får nu engang de fleste kloaksystemer til at give fortabt, men udforingen bliver endnu større når landskabet næsten ikke har nogen hældning, og vandet ikke har noget sted at løbe hen. Stående vand på markerne kan dog ikke skabe panik i Dragør, for igen bliver vandet set som en potentiel samarbejdspartner.

„Vi forestiller os at naturindholdet vil udvide sig ind over de dyrkede områder, og mange områder bliver alligevel kun brugt til afgræsning. Samtidig bliver skoven udvidet i en lang række arealer mod syd så naturen breder sig faktisk,“ forklarer Jørgen Jensen.

Allerede nu er der næsten ingen intensive landbrug tilbage i Dragør. I takt med at mere og mere vand vil dukke op i det åbne land, bliver flere landmænd efter al sandsynlighed nødt til at give markerne tilbage til naturen. I Dragør Kommunes klimaplan skriver de direkte: „Større regnmængder, stigende grundvandsspejl og storme vil betyde at lavtliggende arealer indimellem vil være oversvømmede med regnvand. Det kan have betydning for de arealer

der anvendes til landbrugsformål i dag. På sigt kan det blive nødvendigt at ændre afgrøder eller lade disse arealer overgå til naturområder, fritidsområder eller lignende.“

Der er ikke mange kommuner hvor naturen breder sig af sig selv, men ikke nok med det. Dragør er også i den unikke situation at byen ikke må brede sig. Når man ligger i

En af Dragørs to hovedgrøfter. Den afvander en række landbrugsarealer og har tilløb fra et væld af mindre grøfter, men når lufthavnens store bassiner bliver fyldt, pumpes så store mængder vand ud i grøften at det hænder at markerne langs grøften oversvømmes.

lufthavnens skygge, er man underlagt en række specielle regler. Derfor er alle åbne områder båndlagt, og der må ikke bygges, så Dragørs bebyggelser har den udstrækning de nu engang har. Med mindre de bliver skyllet væk af en såkaldt 100-års bølge.

Katastrofen

Mindst halvdelen af dagens Dragør ikke mere end en stormflod fra at blive oversvømmet. Man kan se en simulering af en ekstrem højvands-situation på www.dragoer.dk/page3738/asp. Og selv om der statistisk set ikke er en sådan bølge lige rundt om hjørnet, er Jørgen Jensen ikke blind for at den igen kan vise sig.

„Kombinationen af havstigning og den forventede stigning i frekvensen af storme er den største trussel. Skræks scenariet er jo hvis vi får en lang periode med kraftig vestenvind som stuver vand op i den Botniske Bugt, og vinden så lægger sig eller springer til en sydlig retning. I en sådan situation vil vandet komme tilbage som en bølge og stuve op i den sydlige del af Øresund. Indtil nu har vi oplevet vandstigninger på 1,6 meter over daglige vande, men i det scenarie ville oversvømmelsen være en realitet.“

For tiden vokser og vokser Dragør dog bare, og indtil klimænderingerne får havvandet til at stige, vil revlerne blive ved med at sande til og strækker sig længere og længere ud i Øresund. „Jeg kan huske hvor kystlinjen var da jeg var knægt, og den er forøget meget, rigtig meget,“ erindrer driftchef Kim Schwartz mens vi følger traktorens vej gennem rørskovene og tjørnekrattet med slagleklipperen. Selv om kun en tåbe ikke frygter havet, skal det nemlig kunne ses.

I Dragør holder de åbenbart af det vand som altid er i nærheden med sine usandsynlige flodbølger, sandsynlige havstigninger og helt sikre regnskyl. Lad os håbe at kommunen med 'grøn-blå plan' i hånden kan få vandet til at indordne sig, for ligesom ild kan vand være en god tjener, men en frygtelig herre. □

Menneskelig, kreativ genialitet

I 1700-tallet byggede brødremenigheden herrnhuterne unikke byer i hele verden, men den bedst bevarede ligger i Christiansfeld. Nu er en renovering, måske i verdensklasse, undervejs

I det herrens år 1773 blev byen Christiansfeld grundlagt af ... herrnhuter! Det var selveste kong Christian den 7. der skar en firkant ud af den gode muld en snes kilometer syd for Kolding og gav den gratis til de gudbenådede håndværkere fra menigheden herrnhuterne.

På sine rejser havde kongen set hvordan handel og velstand bredte sig i de byer som det religiøse folkefærd havde grundlagt. Herrnhuterne var velsignet med både arbejdssomhed og mange talenter inden for alt fra byggeri af kakkelovne og bagning af honningkager til brolægger- og rørlæggerteknik og solidt tømrerarbejde.

Den slags iværksætterånd ville kongen gerne tilføje området der ellers kun bød på marker så langt øjet rakte. En menighed tog mod invitatio-

nen, men herrnhuter er et grundigt folkefærd. I stedet for straks at bygge, flyttede de alle ind på en gård i den nærliggende landsbyen Stepping. Her sad de i fem år og tegnede og regnede ud hvordan de kunne bygge deres nye by præcis efter samme principper som landsbyen Herrnhut nær Dresden. Det var herfra alverdens herrnhut-brødremenigheder oprindeligt har bredt sig. De første grundsten til Christiansfeld blev lagt i 1773, og blot ti år senere stod byen færdig.

Byplan a la Herrnhut

I de originale planer er byen anlagt efter en struktur med grundbredder på 40 Hamborg-alen (0,573 meter). Det var også tilfældet i de øvrige menighedsbyer i Europa, især i Polen og Tyskland. Alle spejler landsbyen Herrnhut i forhold til by-

ens struktur og anlægsmønstre. Især enheden 8 Hamborg-alen er gennemgående. F.eks. var der oprindeligt 8 Hamborg-alen mellem vejtræerne, selv om det senere blev til 16.

Denne fremgangsmåde betød at selve byen blev meget stramt anlagt. Intet blev overladt til tilfældighederne. I hovedtræk bestod det oprindelige Christiansfeld af to parallelle hovedgader, Lindegade og Nørregade. Mellem de to gader anlagdes kirken og kirkepladsen, mens kirkegården, Gudsageren, blev placeret lidt uden for byen.

Ud over bygninger og veje havde det grønne også en stor vægt i brødremenighedens by. Derfor fik bygningerne nord og syd for henholdsvis Nørregade og Lindegade store haveanlæg grænsende op til åben mark. På denne måde blev landskabet trukket tæt ind til bebyggelsen. Det grønne inde i byen bestod af allébeplantninger langs de øst-vestgående gader og stien til kirkegården samt den stramme beplantning på Kirkepladsen.

I midten af Kirkepladsen står det samme, karakteristiske springvand som er ens i menighedens byer verden over. Det var byens samlingspunkt, og udgjorde også byens vandforsyning. Der var dog intet vand i sigte da herrnhuterne kom til. I stedet udhulede de egestammer og gravede dem ned hele vejen op til skovenes vandspring seks kilometer mod nord. Livets vand skulle til Christiansfeld.

Christiansfeld 1773-2010

Egetræsvandrørene støder vejformand August Juhler tit på når han og hans folk graver nutidens vandrer eller varme eller el ned. I det hele taget er fortiden og nutiden rodet godt og grundigt sammen, da Grønt Miljø besøger August i novembers slud.

Herrnhuternes originale

kobsten (kvadratiske brosten) ligger stadig under asfalten og deres oldgamle lindetræer vokser side om side med træer som kommunen netop har plantet. August bor endda selv i Stepping hvor herrnhuterne for snart et kvart årtusind siden sad i tællepråsens skær og tegnede planen for Christiansfeld frem, hamborg-alen for hamborg-alen.

I dag hører Christiansfeld under Kolding Kommune, og den gamle Christiansfeld Kommune - hvor August Juhler var ansat i mere end 30 år - hedder i dag blot Distrikt Syd og er et ud af fire landdistrikter i Kolding Kommune.

Da kommunalreformen lagde herrnhuternes by ind under Kolding, forsvandt også Christiansfelds våbenskjold. Det forestillede ellers det karakteristiske herrnhut-springvand på kirkepladsen. Til gengæld får Christiansfeld nu al den respekt herrnhuterne kunne drømme om hvis de ellers drømte om verdslig anerkendelse. Et rekordstort renoveringsprojekt er på vej til byen.

Øst-vest er bedst

Christiansfeld er på nippet til at blive renoveret for op mod en kvart milliard kroner. Det er Realdania Fonden som står klar med mere end 150 millioner kroner, mens Kolding Kommune og den stadig fuldt aktive brødremenighed står for resten. Realdania renoverer de gamle bygninger, mens Kolding Kommune til foråret går i gang med gaderne som udgør deres del af projektet.

Netop gaderne - som herrnhuterne den dag i dag trasker igennem til lyden af sørgende trompeter med de afdødes kister på skuldrene på vej mod Gudsageren - er en særlig del af byens historie. Byens ryggrad udgøres nemlig af de to parallelgader, Lindegade og Nørregade der strækker sig gennem byen fra øst til vest.

Kort over Christiansfeld fra 1812. Byen er anlagt med en øst-vest-vendt struktur med grundbredder på 40 Hamborg-alen (0,57 cm). De to parallelle hovedgader har hver en bredde på 24 alen. Planen afviger ikke meget fra Christiansfelds nuværende bymidte. Foto: Christiansfeld Centret.

Akvarel af kirkepladsen malet i 1797. Perspektivet er fra Nørregade ned mod parallelgaden Lindegade for enden. Det er tydeligt at barokstilen med lave, tætte hække og træer der klippes hårdt tilbage herskede i de oprindelige herrnhut-planer. Til venstre ses kirken, mens Søstrehuset ligger lige over for.

Kirkepladsen november 2010. Her står August Juhler og kigger op på kirken, og det er tydeligt at den stramme pleje af kirkepladsen for længst er blevet opgivet. Til venstre ses også en af gadelygterne som svarer til de originale, bortset fra at de i dag er oplyst med elektricitet i stedet for gas.

Sådan var det i hvert fald engang, men i mellemtiden er den tidligere underordnede Kongensgade blevet den mest markante vej i byen. Den går gennem byen nord-syd og krydser de to tidligere hovedgader. Samtidig var det kun Kongensgade som blev restaureret i et mindre projekt i 2004. Nu skal de to gamle veje tilbage til fordums storhed, og

Kongensgade skal længere ned i gadernes indbyrdes hierarki, forklarer landskabsarkitekt Thomas Misbach Thinghuus fra Kolding Kommune.

„Vi vil sørge for at man får fornemmelsen af at Lindegade og Nørregade hver især hænger sammen på tværs af Kongensgade. Vi vil fremhæve, at øst-vest er den retning som byen oprindeligt var orienteret

imod,“ siger Thomas Misbach Thinghuus. „Allerede nu er Kongensgade blevet nedtonet i forhold til Lindegade og Nørregade ved at vejbanen er gjort mindre og fortovene breddere med pigsten ind mod facaden. Vi vil så asfaltere den og lægge et bånd af borduresten på tværs af vejbanen for hver 20 meter for at markere at man befinder sig i den hi-

storiske bymidte. Men glans projektet, det bliver Lindegade og Nørregade.“

Grundlæggernes sten

Hele projektets formål er at føre Christiansfeldt tilbage så tæt på den originale herrnhut-by som muligt. Også gaderne. Det betyder at vejbanerne i Lindegade og Nørregade igen skal være belagt med brosten

KOPSTEN I TYSKERFORBANDT

Brolægningen består af hvad på tysk hedder 'passe-pflaster' med næsten kvadratiske brosten på omkring 12x12 cm (kopsten). Princippet er en 45 graders vinkel på køreretningen. Men furene er ikke gennemgående. Efter tre sten - nogle gange flere - afbrydes skiftet. Mønstrer kræver lige som buesætning sten af uens størrelse og kan i det hele taget opfattes som en forløber for den senere buesætning.

der minder om de oprindelige. Derfor har kommunens folk være på udkig i gamle fotos og malerier for at se hvordan gaderne oprindeligt var bygget og hvilke materialer der blev brugt.

Meget tyder på at der i den oprindelige belægning har været forskel på de to hovedgader, Lindegade og Nørregade, og de mindre tværgående passager, f.eks. Kongensgade. Omkring kirkepladsen ses stadig en del af den oprindelige belægning. Den viser bl.a. at de markante granitborduresten som har været i hovedgaderne, ikke var ført ind i passagerne. Her har der været anvendt en mere simpel løsning med rendesten.

De fleste steder behøver de dog ikke gamle billeder. De kan bare bryde asfalten op og kigge ned. Lige under Nørregade ligger belægning fra 1700-tallet nemlig. Under Lindegade er der dog kun maka-

dam og stabilgrus, for gaden blev gravet op i 1992 i forbindelse med en kloakrenovering, og i dag ved ingen hvad der blev af de originale sten.

Til gengæld blev der taget fotografier da asfalten blev skrabet af, og herrnhuternes Lindegade nogle dage lå blottet. Her kan man se at de kvadratiske brosten, kopsten, er lagt af folk der virkelig havde styr på brolægningen.

„Brostenene var jo lagt i såkaldt tyskerforbandt eller passe-pflaster, og det ser man næsten ingen andre steder i Danmark på samme tid. De var virkelig grundige, og det ser man også i detaljerne på bygnin-

gerne og i smedekunsten. Denne oprindelige belægning skal vi have genindført på både Nørregade og Lindegade. Her har der også været borduresten til at markere grænsen mellem køreareal og sideareal. De vil også komme tilbage, mens fortovet sandsynligvis vil få en chausséstensbelægning med pigsten ind mod husmurene,“ siger Thomas Misbach Thinghuus.

Preussisk beton

Da Grønt Miljø går under den sludgrå himmel sammen med vejformand August Juhler, kan vi ved selvsyn se store dele af den oprindelige belægning,

især omkring kirkepladsen. Og når man får en rundvisning af en vejmand, så bliver der talt vej. Eksempelvis hvordan herrnhuternes brolægning fungerer som fundament for den nuværende asfaltvej.

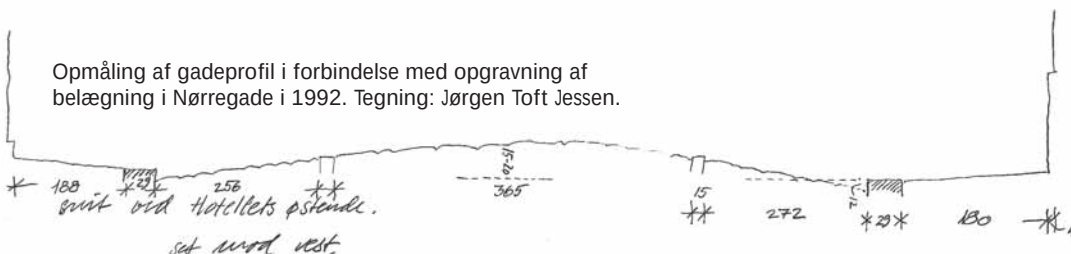
„Det var jo kvalitetsarbejde og de brugte gode materialer, så brostenene fungerer helt fint som underlag. Det er kun på grund af rystelserne - og selvfølgelig prisen - at de ikke bruges mere, for de kan sagtens holde til moderne trafik. De arbejder selvfølgelig i frosten nedenunder, men ikke nok til at ødelægge vejen,“ fortæller August Juhler.

Det er dog andre underlag, der gør. Det er nemlig ikke kun fornem herrnhutbrolægning der skjuler sig under asfalten i Christiansfeld. Efter Dannevangs soldater blev slået ved Dybbøl i 1864, var Sønderjylland og også Christiansfeld under tysk herredømme frem til 1920. I denne periode blev vejbanen i den ene ende af den nord-sydgående Kongensgade støbt i betonfelter på 10x20 meter.

Opdelingen i felter skete fordi betonen ville sprænge i frosten hvis de støbte hele vejen i et stykke, men August Juhler kæmper stadig med denne beton. Betonpladerne er så solide at det ville koste en bondegård at bryde vejen op. Derfor puttede man bare stabilgrus og asfalt oven på, men betonen udvidede sig så meget i frosten at asfalten hele tiden flækkede. For 20 år siden hævdede August og resten af Christiansfeld Kommunes vejfolk derfor hele vejarealet med 30 centimeter. Men ak. Den preussiske beton vrider sig stadig så meget nede i vejens dyb at der den dag i dag opstår sprækker i asfalten.

Grønne herrnhuter

Den grønne natur havde en stor rolle i herrnhuternes planer, og hele den oprindelige vej- og bystruktur var flanke-

I Lindegade ligger der stadig de originale kobsten under asfalten. August Juhler er i færd med at udpege hvordan asfalten vil blive fjernet og fortovene gjort bredere når tiden kommer til at renovere Lindegade i 2018-19. Længere nede af gaden står stadig et par af de lindetræer som blev plantet af herrnhuterne i 1700-tallet.

ret af allétræer. De brugte lind der blev placeret i kørebanearealet umiddelbart op af fortovets kantsten, og nogle af de oprindelige lindetræer står stadig tilbage.

Selve kirkepladsen var oprindeligt anlagt som et stramt anlæg i barokstil hvor vejplejede, formede lindetræer flankerede pladsens kors af stier og lige så stringent holdte thujaer omkransede springvandet. Sådan ser kirkepladsen absolut ikke ud i dag. I starten af 1800-tallet vandt den engelske romantiske stil nemlig ind, og den stramme pleje blev slækket. I dag er thujaerne erstattet af kastanjetræer der har vokset sig op over kirken.

Der var der store og flotte haveanlæg bag de tre originale herrnhut-bygninger, Enkehuset, Søstrehuset og Brødrehuset, men de er udstykket eller indraget som almindelige haver. I dag ses endnu de gamle lysthuse hist og her i baghaverne. Et lille smugkig på stilen kan man dog få ved at kigge ind i Apotekerhaven i Lindegade. Den blev renoveret efter en haveplan fra en menighedsby i USA.

Desværre indgår renoveringen af de grønne anlæg ikke i det nuværende restaureringsprojekt, så det vil kræve nye initiativer og nye fonde før vi kan se herrnhuternes visioner

for naturen der omgav deres byggekunst. Men 'Helhedsplan for Christiansfeld 2009' er sprængfuld af idéer til at udvikle byens grønne områder, så med tiden vil de oprindelige, grønne strukturer nok vise sig igen.

„Kirkepladsen tilhører brødreminenheden og indgår ikke i kommunens projekt. Det kunne dog være spændende at arbejde på igen at indføre den samme, stramme pleje af træerne og anlægget som malerier fra tiden viser og markere at dette var byens centrum. Dialogen skal tages med brødreminenheden, og der vil vi kunne drøfte muligheden for en fornyelse. Plejen af en barokhave lignende plads vil også

komme til at kræve en masse mandskabstimer, og det er måske ikke realistisk,“ siger Thomas Misbach Thinghuus.

Problemer på vej

Uanset hvad er der stadig lang tid til at alle de fine planer bliver virkelighed. Selv om Realdania er færdig med at renovere bygningerne om få år, er kommunens deadline på gaderne helt fremme i 2023 på grund af en presset økonomi. Nørregade skal renoveres i 2014-2017, mens Lindegade bliver ordnet i 2018-2019. Det betyder også at vi først til den tid ved præcis hvilke sten der vil blive brugt til de to gader.

„At vi opdeler byggeriet over så mange etaper, er fak-

tisk et problem i forhold til brostenene. For vi skal have fat i en leverance som er ensartet, men som kun kommer i takt med at vi har brug for dem, etape for etape. Derfor håber vi at brostenene under Nørregade stadig kan bruges. Man asfalterede bare ovenpå, så vi håber at de kan renses, men vi ved jo ikke om de bredte sand ud over dem først eller hvad. Vi ved bare at de er der. Man kan nemlig se at Nørregade har en anden profil end Lindegade hvor brostenene blev fjernet i 1992. Nørregade har en mere toppet profil, en kraftigere profil end man ville lave i dag,“ forklarer Thomas Misbach Thinghuus.

Verdensarv

Allerede mens der projekteres på gaderenoveringen, går Kolding Kommune i gang med at udarbejde en ansøgning til UNESCO om at blive optaget på den såkaldte Verdensarvliste. Christiansfeld har i flere år været på observationslisten, og nu håber kommunen at dette arbejde vil give herrnhut-byen det sidste skub. Hvis det sker, vil det for alvor sætte Kolding på verdenskortet.

Første kriterium for at blive optaget på UNESCO's Verdensarvsliste er at stedet repræsenterer et 'mesterværk af menneskelig kreativ genialitet'. I Danmark er kun Kronborg, Roskilde Domkirke samt stene, gravhøjene og kirken ved Jelling optaget på listen. I håbet om at blive optaget har Kolding Kommune valgt at følge Realdanias tilbud og smide næsten 50 millioner i projektet frem til 2023.

Millioner og berømmelse hjælper ikke de vej- og parkfolk som blev fyret i januar. Der blev en samlet stab på 148 skåret ned med 43 mand, for mens det tager årtier at opnå international anseelse, har lokale besparelser det med at ramme øjeblikkeligt. Men håbet er lysegrønt. Derfor kan de fyrede måske trøste sig med at Herrnhut betyder noget i retning af 'under Herrens beskyttelse'. Og når det regner på præsten, så drypper det som bekendt på degnen. Måske også på de lokale fagfolk der i årevis har passet herrnhuternes gader og allétræer. □

Brødremenighedens kirkegård Gudsageren, er en enkel naturpræget kirkegård med helt ens og vandrette gravsten. Mænd og kvinder er lagt hver for sig, og det sker i kronologisk rækkefølge.

200 millioner er smidt i havnen

Aalborg Kommune er ved at give havnen tilbage til sine borgere. Gamle industriområder bliver forandret, og adgangen til vandet forbedres. Det handler ganske enkelt om byens overlevelse

Nordkraft. Aalborgs gamle kraftværk har siden udgivelsen af Jakob Ejersbos roman 'Nordkraft' i 2002 været byens mest kendte bygningsværk, og det er mildest talt dårlig reklame. I bogen lægger kulkraftværket nemlig et tykt røgslør hen over byen, ligesom hashtågerne gør det i hovedpersonernes liv.

Men aalborgenserne skal ikke længere være kede af at Nordkraft er synonymt med deres by. Det gamle kraftværk har for længst slukket kedlerne og fungerer i dag som et center for menneskelig udfoldelse med kulturarrangementer, idræt, teater, musik og meget mere.

Der skal der endda bygges en helt ny plads på 5.250 m² ud mod havnen foran Nordkraft. Her vil Danmarks største bystrand på 600 m² også blive

anlagt, og Nordkraft vil blive fyldt med idrætsudstyr og legeredskaber som borgerne kan rende ind og hente, inden de løber ud og bolttrer på den nye plads. Industriens gamle bygninger er med andre ord ved at blive fyldt med liv, og i det hele taget er en bølge af liv i færd med at brede sig langs hele Aalborg Havnefront på begge sider af Limfjorden.

Fra industri til viden

Havnen er Aalborgs historiske nøgle til at overleve. Men det er ikke længere eksport af korn og cement fra de store industrier langs havnen som skal være drivkraften. Byen skal blomstre på grund af import af mennesker og deres viden, og den slags kommer ikke af sig selv.

„Tidligere har man satset på industriens produktion til at

skabe væksten, men i dag er Aalborg en vidensby. Vores vækst er i dag afhængig af vores evne til at tiltrække virksomheder og vidensbaserede arbejdspladser og nye indbyggere. Her er havnen utrolig vigtig, for vand er så utroligt dragende og en vigtig ressource der både kan bruges konkret og rekreativt og giver en masse herlighedsværdi,“ forklarer arkitekt Rie Malling der er projektleder på den storstilede omskabelse af Aalborg Havnefront, et projekt til godt 200 millioner.

Der er tale om en af de største byomdannelser i Aalborgs historie. Byen og havnen skal kobles sammen. Derfor er hele gadeforløb i byen blevet ændret i retning af havnen, og parkeringspladser ved Toldbod Plads sløjfet til fordel for indbydende byrum, bl.a. med

springvandsbakker som spiller musik klokken 12. Alt sammen for at lede borgerne til vandet.

I løbet af forrige århundrede har Aalborg nemlig begået samme synd som næsten alle andre danske havnebyer: begravet havnen i fabrikker, asfalttomter, lagerhaller og andet voldsomt industribyggeri. Men det er slut nu.

„Visionen er at vi gerne vil give havnen tilbage til byen og borgerne. Den har været afskåret fra byen og tilhørt produktionen. Vi giver den tilbage ved bl.a. at åbne tilstødende byrum ud mod havnen, skabe stiforbindelser langs hele havnearealet der ikke tidligere har været tilgængelig for den almene borger og ikke havde nogen fælles sammenhæng samt anlægge områder og aktivitetspunkter så der er noget for enhver smag.

Limfjorden svinger sig formfuldendt forbi Aalborg og har i mere end 500 år været byens livskilde. I fremtiden kommer de gamle havnearealer dog kun til at gavne byen hvis industriområderne kan bruges til at tiltrække vidensarbejdspladser. Ortofoto: Aalborg Kommune.

Jomfru Ane Parken i sol. Aalborg havnefront er nordvendt og som de fleste havneområder forblæst, så der er gjort meget for at skabe læ. F.eks. fører trætrappen ned i en sydvendt forsænket park. Bedene med kobber- og himalayabirk og stauder er i stil med resten af havnefrontens udtryk omgivet af cortenstålskanter. Bortset fra omkring græsplænen er der ingen kanter eller trin af hensyn til folk i kørestole. Foto: Martin Højholt.

Hele havnefronten fremstår dermed som en flot helhed som består af vidt forskellige delelementer," fortæller Rie Malling.

Centrale Havnefront

Aalborg Centrale Havnefront starter med Limfjordsbroen i vest og fortsætter ud til Østre Havn. Den ligger lunt foran middelalderbyen hvor fjorden er smallest og danner et stort sving. Det er her de 200 millioner kroner er landet, og det er her Grønt Miljø ankommer i firhjulstrækker efter endnu en af decembers snestorme. Med i firhjulstrækkeren sidder Martin Højholt, driftsplanlægger i Aalborg Kommune. Sammen pløjer vi os gennem et råt snedækket havnemiljø flankeret af den frosne fjord. Og det er netop det udtryk - det rå - som går igen i en stor del af nyanlæggene på havnefronten.

„Det er meget robuste materialer der er brugt hernede. Det er cortenstål, mørke træsorter, store lysmaster, kraftige

projektører, gode, solide bænke i jern, pergola i cortenstål og træ, og en stor, støbt mur ud til Strandvejen der indrammer hele området," fortæller Martin Højholt mens vi trasker rundt i sneen på Aalborg Centrale Havnefront.

Det samlede areal dækker i alt 15 hektar og er opdelt i følgende delområder fra vest mod øst: Brohuset, Jomfru Ane Parken, Slotspladsen, Utzonparken, Musikkens Hus-området og Nordkraft. Musikkens Hus er godt nok kun et stort stort hul lige nu, men de andre områder er færdige eller godt på vej, og allerede nu er det tydeligt at Jomfru Ane Parken virkelig har ramt plet i forhold til borgernes behov.

„Jomfru Ane Parken er en kæmpesucces. Den er imponerende brugt. Her var fyldt op allerede dagen efter at græsset var rullet ud. Når solen er fremme, er der ikke en ledig plet," fortæller Martin Højholt.

Om det er parkens skønhed

der lokker folk til, er svært at sige den 20. december 2010, for sneen dækker alt. Pergolaen og de solitære kobberbirk og himalayabirk kan sneen dog ikke skjule, men Grønt Miljø må altså tage Martin Højholts ord for at der er cirka 450 m² staudehaver, bede opbygget i norsk skifer, og at belægningen af stenmel og støbt skifer er indrammet af cortenstålskanter.

Drift uden bevilling

Men selv om vejret har tømt parken for mennesker da Grønt Miljø kommer forbi, ved Martin Højholt, hvad han snakker om i forhold til publikums-tryk. Det er nemlig ham der skal sørge for at der bliver ryddet op efter dem. Inden byomdannelsen ved havnefronten gik i gang for godt seks år siden var publikumstrykket på havnen nemlig næsten lig nul.

Sådan er det absolut ikke i dag, og en populær bydel er også en bydel som det koster mange penge at holde pæn

og ren. Han har udliciteret opgaven til anlægsgartnerfirmaet Nygaard, og affaldsmængden var så stor at det hurtigt blev besluttet at få skiftet de eksisterende affaldsbeholdere til mere rummelige modeller som bl.a. fuglene ikke går i.

Men kommunen har vel sat penge til side til driften af et så stort og præstigt fyldt projekt som havnefronten?

„Nej, vi har hidtil ikke fået noget til afledt drift. Vi har måttet omprioritere. Helt konkret medfører blandt andet driften på havnefronten at Aalborg Kommune flere steder har omlagt græsområder - typisk rabatter og store områder der blev klippet ofte - til billigere græstyper der skal klippes sjældnere. Driften af havnefronten - med den høje kvalitet den har - vil jo uundgåeligt medføre et noget større driftsbudget, men ved de årlige budgetforhandlinger kan vi af og til sikre os en ekstra portion penge som så skal dække de arealer vi har fået til

drift, samt til indeksregulering hos vores entreprenører.“

Når man går i området kan man dog ikke se om der skulle være manglende bevillinger på havnefronten. Måske er de skjult af sneen ligesom de bølgende, spanskinspirerede granitbelægninger. Det er i hvert fald tydeligt at der er brugt penge her.

Lygtepæle, toilethuse, kiosk og sågar hævede udkigsposter over havnen, alt i cortenstål, brænder op gennem sneen og et brag af et aktivitetsområde strækker sig mod den frostklare himmel. Skrånende og markante master holder et stort stålnet oppe omkring arealet der kan bruges til næsten al slags sport.

Der er lagt forskelligt farvet lys i masterne og i belægningen, og brugerne kan selv tænde lyset når de har brug for det. Derefter vil et stort display fortælle dem hvor længe der er til at de skal trykke på knappen igen.

Aktivitetspladsen er omgivet af trætrapper som kommunen var nødt til at beklæde med stålkanter, fordi skaterne var så glade for at boltre sig på dem. Ja, det koster penge at bruge penge. Til gengæld kan det spare penge, at bruge penge på kvalitet.

„Men vi tror på at vi sparer

Den store trappe midt på Aalborg Centrale Havnefront. I det fjerne ses Østre Havns industri, Utzon Centers svungne tag, Aalborghus Slot samt kranerne som arbejder på Musikkens Hus-området. Den brede trappe er ført helt ned til vandet som om natten er oplyst af projektører fra lysmasterne. Foto: Martin Højholt.

på driften i det lange sigt i forhold til at bruge mindre lødige materialer, og vi oplever også at brugerne føler større ejerskab til en høj kvalitet. Vi oplever f.eks. heller ikke hærværk på nogen af vores materialer, og det tilskriver vi den høje kvalitet vi har anvendt i alt fra beplantning til inventar,“ siger Martin Højholt.

Lille Manhattan

Aalborgs Centrale Havnefront er kun en lille del af hele hav-

nefronten. Vestbyens fjordpark, Bådhavne og Vestre Havnepromenade vest for Limfjordsbroen og Østre Havn, Værftsområde og Oliehavn mod øst udgør også Aalborg Havnefront.

Og det er endda kun sydsiden af byens havn. På den anden siden af broen i Nørresundby og Lindholm indbyder havnenes industri også til nytænkning. Der er faktisk netop nu ved at blive bygget en promenade på ydersiden af Nør-

resundby Havnefront helt nede lige over vandspejlet, men først skal kajen hæves så den er sikret mod fremtidens højere vandstand.

De fleste af havnearealerne er dog ikke ejet af kommunen. Derfor har kommunen og grundejerne udarbejdet ønsker og visioner for området og indarbejdet dem i både helhedsplaner og lokalplaner. Her har diskussionen om bevaring af industriarv fyldt en hel del, for ingen er interesseret i at nogen pludselig river de eksisterende industribygninger ned og bygger et kæmpe tyggegummipalads. Det ville nemlig være en stor fejl bare at jævne den gamle, grimme industri med jorden, understreger Rie Malling.

„Det er jo kulturarv som er noget helt særligt. Men det er en varm diskussion hvad man skal stille op med de store bygninger. F.eks. er de store siloer i Østre Havn noget særligt for Aalborg, og en del af skylinen vil vi gerne bevare, men noget er forurennet, og nogle af bygningerne er økonomisk svære at genanvende, så det er ikke realistisk at bevare det hele. Men vi er ved at lave nogle bestemmelser for hvad man må rive ned, hvad der skal bevares, og hvad der skal genfortolkes.“

Østre Havn ligger øst for Aalborg Centrale Havnefront og bliver kaldt 'Lille Manhattan' fordi en del af Østre Havn

Samme anlæg, forskudt i tid og vejr. Jomfru Ane Parken er på begge billeder fotograferet i østlig retning ud mod Strandvejen i henholdsvis sommernat og vintermiddag. Der er gjort meget ud af lysætningen langs hele havnefronten i form af uplights (lys indlagt i belægning som belyser anlæg og beplantning nedefra) og lysmaster i cortenstål med seks projektører på hver som peger i forskellig retning. Både Amelanchier (bærmispel) og de forskellige birkesorter klarer det barske havnemiljø. Foto: L.Thorsen og Martin Højholt.

Udsigten mod øst fra en af de nye udsigtsposter i cortenstål på Aalborg Centrale Havnefront. Længst væk ses Østre Havns skyline der har givet den tilnavnet 'Lille Manhattan'. Det gule fartøj er isbryderen Elbjørn som for en stund er lagt til kaj ud for Jomfru Ane Parken og det nye, store aktivitetsområde til leg og idræt. Foto: L. Thorsen.

er bygget på en tange der strækker sig ud i et havnebasin og lægger jord til mange høje bygninger. Det er det mest markante industriområde i umiddelbar nærhed af bymidten og er faktisk et af de mest komplekse og unikke

havnearealer i landet. Østre Havn er dog også privatejet, så også her har kommune og grundejere stukket hovedet sammen for at skabe nogle fælles visioner. Derfor eksisterer der i dag en række såkaldte planprincipper der giver en

overordnet vision og nogle rammer for området, eksempelvis at „bebyggelsen disponeres så kvalitetsfyldte friarealer med et opholdsvenligt klima udgør min. 30% af etagearealet (arealer i gadeplan + tagflader)“ som det

hedder i planprincipperne for Østre Havn.

Nordvendt byggeri

Uanset om man står i Østre Havn eller på Vestre Havnepromenade, vender havnen mod nord. Det gav planlægningen nogle udfordringer.

„Når havnen er nordvendt, skal man tænke meget over hvor man placerer bygninger. Derfor er der også lavet nogle nedsænkede arealer i Jomfru Ane Parken som peger mod syd og lå i læ. Man er simpelthen nødt til at se på hvor længe brugerne kan opholde sig et givent sted, og det blæser jo rigtig meget ved vandet. Enten kan man sige at det er et vilkår for at opholde sig her, eller også kan man tage hensyn til vinden og lave læ. Det er hele tiden en vekselvirkning mellem beskyttelse og det rå,“ forklarer Rie Malling.

Driftspanlægger Martin Højholt kender efterhånden også alt til miljøet på havnen: „Birketræerne har stået i to sæsoner og er nogenlunde etableret, men vi kan godt se at det er et barskt miljø at stå i. Der er vind og sol, vandmangel om sommeren og måske noget salt i luften. Stauderne skal stort set have vand hele sæsonen, og nogle af vores stauder kunne ikke klare den, men alle græsserne ser ud til at vokse fortrinligt.“

Det store spørgsmål er så om græsset er grønnere på den anden side. Men der er ingen tvivl om at den bemærkelsesværdige omdannelse af by og havn nok skal få en del virksomheder til at kaste anker. □

Der blev sat 200 millioner af til at modernisere og gøre Aalborgs Centrale Havnefront tilgængelig og attraktiv for byens borgere. I Utzonparken er der nu plantet både eg og - på Jørn Utzons egen opfordring - kirsebærtræer. På Slotspladsen over for Aalborghus Slot er slottets rækker af træer ført videre, så træernes linjeføringen strækker sig over ve-

jen og ud gennem Slotspladsen på havnen. På det store areal fra Nordkraft og ud til havnen vil bl.a. Danmarks største bystrand blive bygget. Musikkens Hus burde stå klar i 2012 og er endnu en massiv satsning fra Aalborg Kommunes side, men der blev kun råd til det storstilede byggeri fordi finanskrisen gjorde entreprenørernes priser billigere.

Fagchef Bent Hansens folk er i gang med at skove et antal gamle popler der er ved at dø og har smidt flere grene. De topkappede stammer inde i buskadset skal blive til stynede popler, et udtryk som Lolland kulturhistorisk er kendt for, og som man gerne vil udnytte noget mere.

Mens vi venter på tunnelen ...

Ingen ved hvad Lolland Kommune kan få ud af den kommende, faste forbindelse til Tyskland. Imens kan de glæde sig over at strukturreformen har forbedret den grønne drift

Ingen ved præcist hvor Ud-kantsdanmark - det nye ord i Nudansk Ordbog - ligger. Måske er det efterhånden bare alle andre steder end landets 5-10 største byer. Under alle omstændigheder slipper Lolland Kommune nok ikke for titlen, og det gør historien om kommunens nye våbenskjold endnu mere sigende.

Lolland Kommune opstod da hele syv småkommuner blev slået sammen i 2007, og så skulle de jo have et nyt våbenskjold. Efter mange overvejelser over motivet besluttede de sig for syv fugle i flugt. Men på grund af en teknikalitet i heraldikken måtte man ikke kalde motivet et våbenskjold, men blot et bogmærke. Fuglene skulle have fløjet i den anden retning!

Vi er altså helt derude hvor

kragerne *burde* have vendt. Og så er det tåget og kun én grad da Grønt Miljø ankommer til sydhavsøen i starten af februar. Modtagelsen er dog varm, og initiativerne er i fuld vigør, for noget stort er på vej. Noget så mægtigt at det vil strække sig hele vejen ud over horisontens kant: den kommende forbindelse til Tyskland mod syd.

Redningsplanken

I år 2020 åbner Femern Bæltforbindelsen der bliver en 19 km lang tunnel under Femern Bælt. Lolland Kommune krydser fingre for at forbindelsen til Tyskland også vil føre over den afgrund som øen langsomt, men sikkert bevæger sig hen imod. I 1985 var der 55.897 indbyggere i de syv kommuner der i dag udgør

Lolland Kommune, men i 2009 var indbyggertallet faldet til 47.757. En tommelfingerregel siger at hver gang der fødes eller flytter en borger til Lolland, dør eller flytter to væk.

„Det er i hvert fald en udfordring,“ siger teamleder i kommunens planafdeling, Trine Kristoffersen. „Og vi havde ingen redningsplan. Men nu skulle redningsplanen gerne være den satsning man gør for Femern-forbindelsen.“

Lolland Kommune satser på den tyske forbindelse i to omgange. Først er der selve byggeriet som begynder i 2014. Her vil Lolland Kommune naturligvis gøre rigtigt meget for at de camps og produktionssteder som byggeriet kræver, bliver placeret inden for kommunegrænsen. Norden og det europæiske kontinent skal

svejses sammen ved Rødby Havn, og ideelt set skal beton-elementerne støbes og samles så tæt på byggeriet som muligt. Til det skal Femern Bælt-konsortiet bruge en række arealer på mindst 1000 x 600 meter som Trine Kristoffersen og planafdelingen er i fuld gang med at opstøve og samtidig lave en ny lokalplan for Rødby Havn så der kan blive plads på sydkysten til mindst en af disse pladser.

Inden da skal der naturligvis laves VVM-undersøgelser, og det kan gå hen og blive mere kringlet end som så at finde plads, for baneterrænet ved Rødbyhavn er levested for en lang perlerække af sjældne arter der kun er fundet få gange i Danmark. Hele 14 arter er i Danmark kun fundet på arealet ved Rødby Havn, heri-

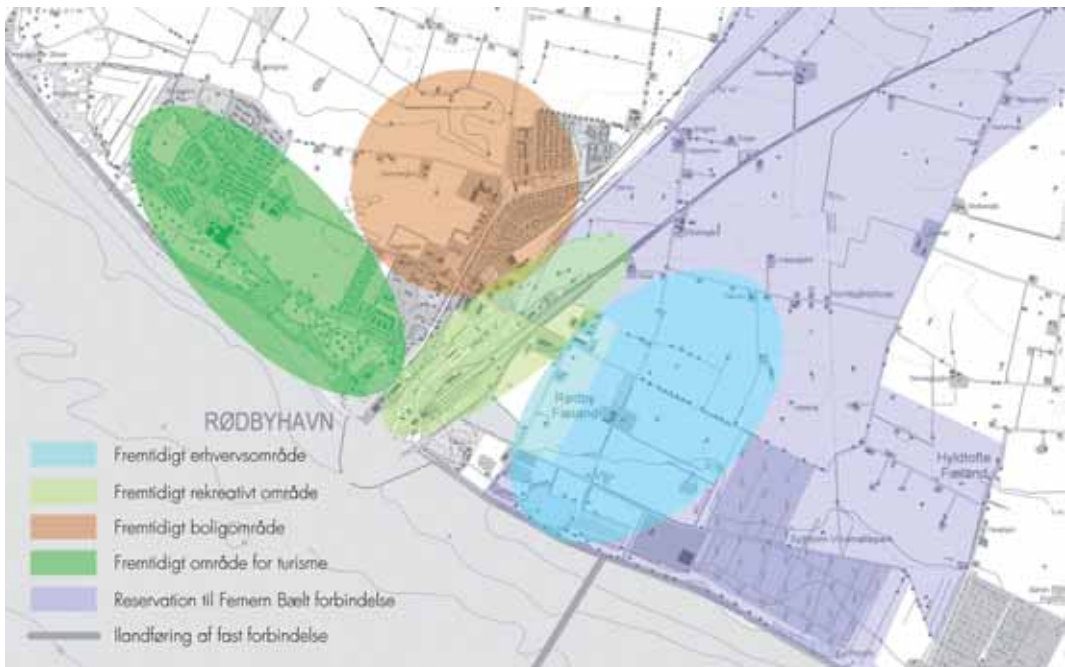
blandt den blåvingede steppegræshoppe og den hjerteplettede blomsterbuk.

Især blandt sommerfuglene findes der i Rødby arter som ikke formodes at yngle andre steder i Danmark. Den store smukke natlyssværmer og den grønne lavugle er i øjeblikket de vigtigste. Andre arter har brugt området som brohovede på deres indvandring sydfra og er siden fortsat nordpå. Ingen anden dansk lokalitet anses i dag for vigtigere til denne spredning.

Men selv hvis Lolland Kommune finder et kompromis mellem naturens og menneskets fremskridt og får 6-7 år med voldsom byggeaktivitet i Rødbyhavn (hvilket i perioden forventes at give 6.000 til 9.000 arbejdspladser), er det stadig en stakket frist. I det lange løb har kommunen nemlig ingen nævneværdig gavn af forbindelsen hvis al trafikken bare suser forbi ude på motorvejen.

Gateway North

'Det lange løb' er netop den anden del af Lolland Kommunes satsning. Redningsplanen kalder vi den. Den kredser naturligvis om kommunens kommende placering halvvejs mellem Hamborg og København. Dette faktum skal sælges til erhvervslivet der kan finde lokaler og byggegrunde til en kvadratmeterpris der er langt la-

Tunnelen til Tyskland vil få landgang midt i Rødbyhavn hvor Lolland Kommune er i fuld gang med at gøre klar til at drage nytte af den kontinentale forbindelse. Som det ses, er udviklingsarbejdet opdelt af det nuværende jernbanespor hvor områder til turisme og bosætning skal udvikles vest for Rødbyhavn, mens der mod øst skal placeres erhvervsfunktioner. Grafik: Lolland Kommune.

vere end nær de større byer. Her kan de så slå sig ned på Lollands sydkyst hvor den faste forbindelse skaber en bedre sammenhæng mellem Nord- og Sydeuropa end aldrig før.

Det vil kommunen understrege ved at bygge 'Gateway North' eller 'Porten til Norden' på dansk. Gateway North nær Maribo skal være det område, som åbner hele Danmark op for turisterne der forhåbentligt kommer valfartende fra Europas sydligere egne.

Og hvad skal Gateway

North-området så indeholde som kan få Audi'erne og folkevognene til at trille af motorvejen og ind for at brænde euro af i kommunen?

„Det skal i hvert fald ikke bare være en rasteplads med en tankstation. Man skal selvfølgelig kunne spise og få benzin, men tanken er at det skal være et større turistcenter med information om hele Norden og være omgivet af rekreative, naturmæssige værdier, picknikarealer, naturlegepladser og dyrehold. Det skal være

et sted hvor folk siger 'Dér skal vi stoppe og spise vores madpakker, og så skal vi op og se aberne og krokodillerne'- eller hvad der kommer til at være," forklarer Trine Kristoffersen.

Allerede nu kan Lalandia og Knuthenborg Safaripark lokke knapt en million gæster til om året, men med den bedre forbindelse til Tyskland og nordpå med den nye, hurtigere jernbaneforbindelse kan der blive skruet op for disse tal. I dag har Knuthenborg 382 hektar, men i den nye kommune-

Lollands oprindelige tyngde toner frem af tågen. Det er Nakskov Sukkerfabrik fra 1882. Den har i over hundrede år kastet roernes sukkerkroner af sig. I forgrunden langs vejen ses stynede platantræer. Det er en gammel løsning der er plejetung og dyr, men svær at ændre.

Bent Hansen traver gennem et område som nu får lov til at gro som naturgræs med et par klip-pede stier til publikum. Faktisk burde disse urter være slået i efteråret, men vinteren kom Natur & Parkafdelingen i forkøbet.

plan (der stadig er i politisk behandling) kan dyreparken få lov til at sparke hegnene omkuld og udvide mod øst med hele 220 hektar.

Også de mindre attraktioner skal have lov til at udvide. Det gælder eksempelvis 'Peter Hansens Have' der er et gartneri med en af Nordeuropas største privatejede plantesamlinger i en 30.000 m² stor have. Selv alle campingpladserne får mulighed for at smække nye hytter op, og der bliver åbnet for at indrette ferieboliger i øens overflødige landbrugsbygninger.

Ser man nærmere på kommuneplanen er antallet af udvidede rammer og nye områder der bliver udlagt til industripark, miljøpark, erhvervscenter, besøgscenter, bolig-, erhvervs-, turist- eller rekreative områder rent ud sagt overvældende.

Der bliver især fokuseret på fire knudepunkter: Rødbyhavn og Holeby nær den kommende forbindelse, Maribo midt på øen og den største by Nakskov mod vest. De skal alle på hver deres måde sørge for at være attraktive for fremtidens turister, erhvervsliv og potentielle borgere. Lykkes det, går Lolland måske en tid i møde

med pulserende by- og landliv, international business og lykelige, frugtbare indbyggere.

Potentiel drøm

„En varm sommeraften syder det af liv på de mange hyggelige cafeer langs hovedgaden, forretningerne tilbyder et stort udvalg af lollandske specialiteter og 'Femern Bælt'-souvenirs. Der er indrettet ferieboliger i Rødbyhavns mange charmerende by- og rækkehuse, og byen byder ud over Lalandia på flere velbesøgte feriecentre og hoteller. (...) „Rødbyhavn havn er i 2030 en aktiv erhvervshavn, med et attraktivt og levende havnemiljø og en velbesøgt fritidshavn. Både værftet og mange havnerelaterede service- og kontorerhverv har indrettet sig på de havnenære arealer. Mod vest på de kystnære bagvedliggende vestlige arealer er indpasset et mindre antal ferie- og helårsboliger med udsigt til klitterne og Femern bælt.“

Sådan ser virkeligheden ikke helt ud i dag. Ovenstående citat er taget fra kommunens 'Vision 2030' for Rødbyhavn, men desværre kan kommunen ikke bygge attraktionerne selv eller på egen hånd oprette et væld af vidensarbejdspladser,

og pengene forslår ikke til at opføre storstilede kulturelle institutioner såsom musikhuset i Aalborg eller multimediehuset i Århus.

Det betyder at man må satse på at andre kan se de samme perspektiver i Lolland Kommune som 'Porten til Norden' som kommunen selv kan. Der skal være bygherrer der opfører hoteller, motorbaner, golfbaner og skydebaner. Erhvervslivet skal se idéen i at lægge domicilet halvvejs mellem Hamborg og København, mens mennesker skal kunne se sig selv leve et liv på sydhavsøen.

Dermed er hele Lolland Kommunes fremtid grundlæggende ude af Lolland Kommunes hænder, så de må da frygte at ende med et mægtigt stillads af infrastruktur og fine rammer som ingen fylder ud?

„Jeg håber meget at det bliver fyldt ud. Vi aner jo ikke hvad det ender med. Der er mange investorer som har henvendt sig. Især strækningen mellem Maribo og Rødbyhavn har vi flere dialoger kørende omkring. Men det betyder jo ikke nødvendigvis at de etablerer sig,“ understreger Trine Kristoffersen.

For at lette vejen fra idé til virkelighed har kommunen

imidlertid oprettet en taskforce som hurtigt kan sætte sig sammen og sagsbehandle indkomne forslag så initiativtagere, ildsjæle og investorer ikke skal gå rundt og vente på et sløvt bureaukrati. „Der skal ikke være nogen barrierer for de gode idéer i kommunens administration,“ siger Trine Kristoffersen.

Mega-leasing

Virkeligheden er i dag personificeret ved Bent Hansen, fagchef i Lolland Kommunes Natur & Parkafdeling, og det er ham som tager mod Grønt Miljø i den tågede februarformiddag ved Nakskov Station. Han var tidligere ansat i den lille Højreby Kommune, hvor der blot var omkring 4.000 indbyggere. Det var netop den slags miniputkommuner som kommunalreformen var sat i verden for at udslette, for der er unægtelig stordriftsfordele ved at slå så små kommuner sammen.

„Nu har vi en administration der kan håndtere alle sager. Før var problemet at vi havde fire ansatte i vores tekniske forvaltning der skulle håndtere alt lige fra miljøbehandlingssager over dyrelort til vejvedligeholdelse og byggesags-

behandling og hele spektret. Det var jo ikke et godt udgangspunkt for at levere en ordentlig service til borgerne," forklarer Bent Hansen.

Der er i dag 110 medarbejdere i Vej- og Parkafdelingen, men i de syv små landkommuner var der inden sammenlægningen 140 ansatte. De 30 færre ansatte betyder dog ikke at der er blevet skåret ned på den grønne drift. At plejeniveauet ikke er forringet trods finanskrisens besparelser skyldes bl.a. de nye maskiner. Der er simpelthen investeret i en ny maskinpark der er skyld i at specielt Lolland Kommunes 70 boldbaner er blevet forkælet efter sammenlægningen.

„Vi har fået noget ordentligt grej nu. Ingen havde jo råd til at købe en vertikalskærer til 400.000 kroner. Vi har en ukrudtsstrigle, en større eftersåningsmaskine, og naturligvis en dybdeluffer så jorden blive bedre for græsrødderne, for det er jo hård lerjord vi har

hernede. Et hav af store mandsskabsvogne og 4-5 store græsslåmaskiner er det også blevet til, og det kan mærkes. Vi havde noget skrammel, det var noget rigtigt lort alt sammen, men nu er det blevet effektiviseret," fortæller Bent Hansen.

Det var syv fattige kommuner der blev slået sammen, og selv om man ikke bliver rig af at blive slået sammen, så fik de skrabet nok midler sammen til at foretage en stor investering. Kommunen har i dag leaset næsten alle sine maskiner, det meste på 8-årige kontrakter for 16 millioner kroner i alt. Alt det gamle skrammel fra hækklippere til lastvogne blev solgt på en auktion en lørdag formiddag på en af de fire materialegårde der overlevede sammenlægningen. I Holeby, Rudbjerg og Ravnsborg er materialegårdene lukket.

Asfalt og naturgræs

Mens den grønne pleje ikke har fået ringere kår, ser det anderledes ud på vejområdet.

„Ved vejene er der skåret ned på plejen af sideanlæg, og lapningen af slaghuller var måske mere intens tidligere,

og så bliver der skruet ned for mængden af regulær nyasfalt. Herinde i byen ser du det ikke, men ude i yderområderne er der virkelig nogle områder hvor den er gal," fortæller Bent Hansen.

En del af forklaringen er at sidste vinter var så ukarakteristisk hård og lang og med mange skift mellem tø og frost, også på grund af saltnin-gen. I den situation kan man virkelig tale om at vinteren viste tænder. Faktisk tyggede den budgettet sønder og sam-

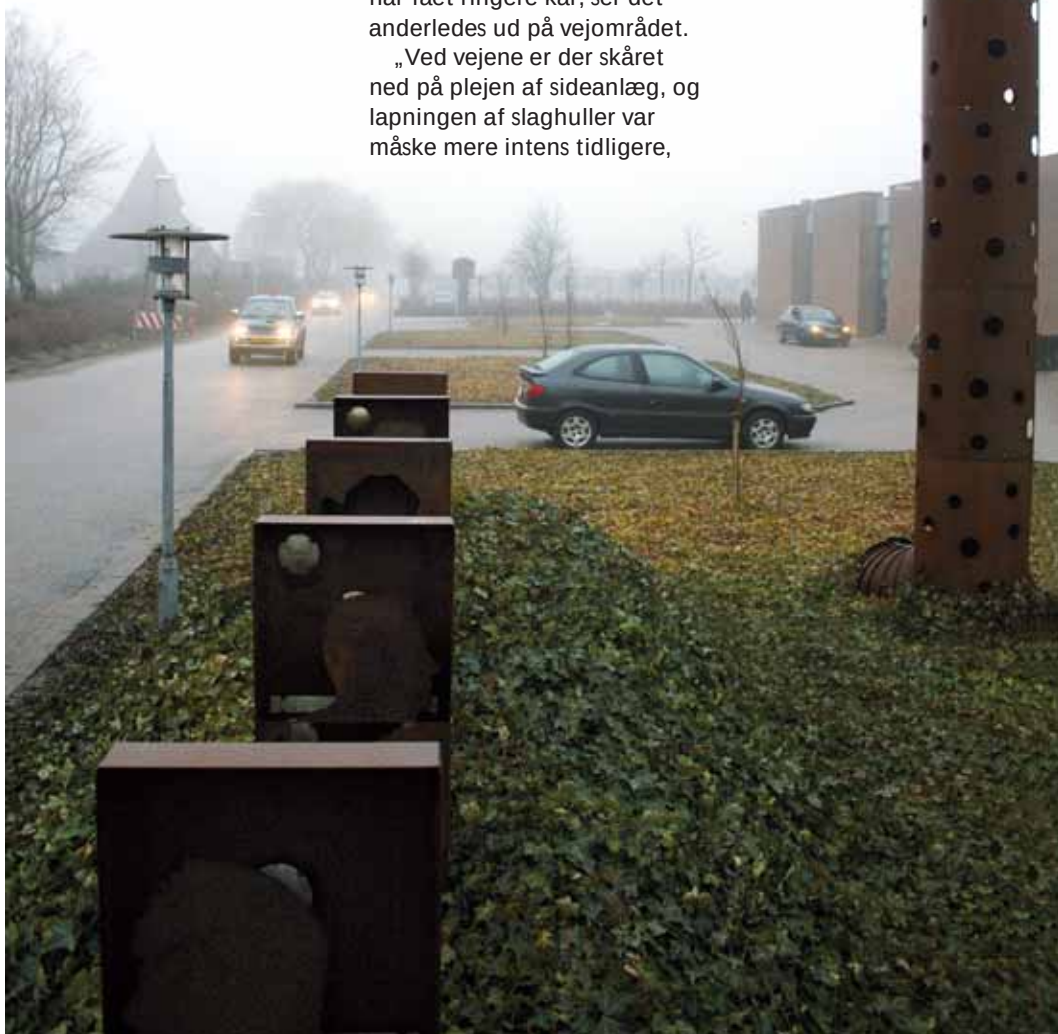
men. Det store behov for ekstra asfaltarbejde betød nemlig at kommunens folk brugte 35 millioner kroner på vintervedligehold selv om der kun var afsat 7 millioner. Det er lidt af en overskridelse, specielt i betragtning af at vej- og parkafdelingens samlede budget var på 85 millioner om året.

Den slags kan mærkes i en kommune hvor pengene ikke kommer af sig selv, og tunnelen endnu er fjern fremtid. Derfor bliver der fundet på flere fikse løsninger. Eksempelvis er plejen af et stort græsareal ude ved Nakskov Inderfjord sænket fra brugsplæne til rent naturgræs der kun skal klippes om efteråret. Kommunen klipper i stedet stier i det vildtvoksende areal.

„Det gror hele sommeren og passer sig selv og bliver faktisk enormt flot. Vores lokale miljøorganisationer er enormt glade for løsningen hvor der vokser bl.a. røllike og regnfang og naturligvis tidsler og brændenælder, og det tiltrækker en masse forskellige larver og insekter," siger Bent Hansen der gerne ville udnytte flere af kommunens restarealer til eksempelvis naturgræs. Problemet er bare at der mangler administrativt overskud til at definere hvad man vil have og lave plejeplaner for de enkelte områder.

Andre løsninger er at lade landmændenes får og kvæg afgræsse områder eller udlægge arealer til wrap-pleje. Wrap-pleje vil sige at man lader græsset vokse hvorefter en landmand kommer og slår det og - efter en dag eller to - presser og wrapper det i plast til ensilering. Så får dyrene det i løbet af vinteren, mens kommunen slipper for driftsudgifterne til plejen og tilmed tjener en skilling på at give landmanden adgang.

Mens Bent Hansen får enderne i de grønne budgetter til at hænge sammen, er et afgørende slag på udbud og efterspørgsel i fuld gang i kulisserne. Det tyste slag om Lollands fremtid. Skal kommunen være Forkantsdanmark eller bare forbipasserende på den anden side af Audi'ernes og lastvognskonvojernes ruder? Ingen ved det, men potentialet er der. □

Midt i Nakskov skal der bygges en ny svømmehal lige ved bl.a. teaterhallen, biblioteket, gymnasiet og idrætshallen. Det betyder at der løber mange børn omkring i det trafikerede område. Derfor må begrønningen ikke være så høj at den forhindrer udsyn. Her er løsningen et tæt bed med vedbens som er plantet gennem en ukrudtsdug. En næsten driftsfri løsning hvor der før var et skærmende krat.

